

Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma

2026

1 Johdanto

Ympäristöterveydenhuolto on osa ennaltaehkäisevää kansanterveystyötä, jonka tehtävänä on yksilöön, väestöön ja elinympäristöön kohdistuva terveyden edistäminen sekä sairauksien ja tapaturmien ennaltaehkäisy. Keskeisimmät lait, joihin valvonta perustuu, ovat suunnitelmaa tehtäessä elintarvikelaki (297/2021), terveydensuojelulaki (763/1994), tupakkalaki (549/2016) ja eläinlääkintähuoltolaki (285/2023, voimaan 1.1.2026).

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön tavoitteena on varmistaa kuntalaisille turvallinen elinympäristö, jossa ei ole terveyshaittoja aiheuttavia tekijöitä. Lainsäädännössä korostetaan toiminnanharjoittajien omaa vastuuta. Viranomaisvalvontaa kuitenkin tarvitaan, jotta toiminnot ja tuotteet olisivat määräysten mukaisia, toimijoita kohdeltaisiin tasapuolisesti, kuluttajansuojan turvaamiseksi sekä toimijoiden hyvien tuotantoedellytysten takaamiseksi. Ympäristöterveydenhuollon toimilla pyritään varmistamaan myös toimialueen eläinten terveys ja hyvinvointi.

Ympäristöterveydenhuollon erityislainsäädäntö edellyttää kuntia laatimaan ja hyväksyttämään säännöllistä valvontaa koskevan ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman. Tarkoituksena on, että valvonta olisi laadukasta, tasapuolista, säännöllistä ja terveyshaittoja ennaltaehkäisevää. Suunnitelmaa laadittaessa on huomioitu ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelmaluonnos vuosille 2025-2028, toimialakohtaisine osuuksineen (terveydensuojelun valvontaohjelman päivitys vuosille 2025-2028, tupakkalain valvontaohjelman päivitys vuosille 2025-2028 sekä elintarvikevalvonnan osalta Suomen elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma 2025-2028 ja valvonnan painopistetaulukot vuosille 2025-2028, päivitys vuodelle 2026). Lisäksi on käytetty Ruokaviraston ohjetta valvontayksikön elintarvikevalvontasuunnitelmasta. Näin suunnitelmalla on vahva normatiivinen perusta, mutta toisaalta se on nähtävä valvontayksikön omana työkaluna. Suunnitelmassa nivoutuvat yhteen yksikön oma toimintaympäristö ja kehittämistoimet sekä valtakunnalliset painotukset valvonnassa. Eläinlääkintähuollon alakohtainen suunnitelma ei sisälly ympäristöterveydenhuollon suunnitelmaan vaan laaditaan erikseen.

Ohjelmakaudelle 2025-2028 valvonnan teemaksi on valittu vaikuttava valvonta ja ydintehtävät. Teemaa on tarkoitus toteuttaa esimerkiksi kartuttamalla osaamista, panostamalla tietoperusteisyyteen valvonnassa sekä varautumalla.

2 Yhteinen osa

Ympäristöterveydenhuollosta vastaavana viranomaisena toimii Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan yhteinen ympäristölautakunta. Ympäristöterveydenhuollon palveluyksikkö toimii ympäristöpalveluiden toimintayksikössä. Eläinlääkintähuolto on siirtynyt Haminan kaupungin järjestettäväksi vuoden 2024 alussa.

2.1 Toimintaympäristö

Toimintaympäristönä ovat Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan alueet kattava yhteistoiminta-alue (taulukko 1).

Taulukko 1. Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan avainlukuja.

	Kotka	Pyhtää
Väkiluku	50 232 [*]	5 021 [*]
Pinta-ala	950 km ²	781 km ²
Maapinta-ala	272 km ²	325 km ²
Ruotsinkielisten osuus	0,9 %	6,8 % (kaksikielinen)

^{*} Tilastokeskus, tilanne 9/2025

2.2 Henkilöstö, resurssit ja sijaistaminen

Kotkan ympäristökeskuksen ympäristöterveydenhuollon käytettävissä on 8,7 henkilötyövuotta ja tehtävänkuvat eroavat toisistaan jonkin verran tehtäviin erikoistumisen vuoksi (taulukko 2). Hygieenikkoeläinlääkäriin virka on Kouvolassa, mutta työpanoksesta noin kolmasosa on varattu yksikön käyttöön. Lisäksi lasketaan praktikkoeläinlääkäreiden sekä valvontaeläinlääkäriin työpanosta yhteensä 2,5 htv.

Taulukko 2. Ympäristöterveydenhuollon valvontayksikön käytettävissä olevan/suunnitellun henkilöstön tehtäväalueet.

Nimi	Nimike	Tehtäväalueet yleisesti
Tuomas Hiltunen	ympäristöterveyspäällikkö	ympäristöterveydenhuollon esihenkilötehtävät, kaavalausunnat, varautuminen
Jenny Holm	ympäristöterveys suunnittelija	suunnittelu, terveydensuojelu, elintarvikevalvonta, laivatarkastukset
Sanni Manninen	terveystarkastaja	terveydensuojelu, savuttomuusvalvonta
Emma Muurinen	terveystarkastaja	terveydensuojelu, elintarvikevalvonta, tupakkalain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta
Mirva Lahtela	terveystarkastaja	terveydensuojelu, elintarvikevalvonta, tupakkalain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta
Mikko Hautamäki	terveystarkastaja	elintarvikevalvonta, tupakkalain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta, terveydensuojelu, kansainväliset ruumiinsiirrot, lääkelain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta
Tarja Kempainen	terveystarkastaja	elintarvikevalvonta, tupakkalain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta sekä tupakointitilojen valvonta, terveydensuojelu, lääkelain mukaisten vähittäismyyntilupien käsittely ja valvonta
Elina Lehtonen/ Maria Korhonen	toimistosihteeri	toimistotyöt
Terhi Järvelä	hygieenikkoeläinlääkäri	laitosvalvonta, sivutuotevalvonta, eläintautivalvonta

Valvontatehtäviä suorittavat viisi terveystarkastajaa, ympäristöterveys suunnittelija ja osa-aikainen hygieenikkoeläinlääkäri. Toimistotehtäviä hoitavat toimistosihteerit. Henkilöstöresurssien jakautuminen esitetään seuraavassa taulukossa (taulukko 3).

Taulukko 3. Ympäristöterveydenhuollon henkilöresurssit.

Henkilöresurssi	Työpanos (htv)
ympäristöterveyspäällikkö	1
ympäristöterveys suunnittelija	1
terveystarkastaja	5
toimistosihteeri	1,4
hygieenikkoeläinlääkäri	0,3
Kaikki yhteensä	8,7

Valvontaan, suunnitteluun ja asiakaspalveluun käytettyä työpanosta voidaan pitää valvontayksikön ydintoimintona (taulukko 4). Lisäksi henkilöresursseja käytetään esimerkiksi hallinnollisiin tehtäviin ja eläinlääkintähuoltoon. Resurssien pitäisi olla riittävän suuret valvonnan toteuttamiseen **mutta käytännössä valvontaresurssissa on puutetta tekemättä jääneiden rästitarkastusten vuoksi.**

Taulukko 4. Ympäristöterveydenhuollon henkilöresurssien kohdentaminen.

Tehtävä	Työpanos (htv)
valvonta, suunnittelu, asiakaspalvelu	6,3 (josta elintarvikevalvontaan 3,0 htv, terveydensuojeluun 2,9 htv ja tupakkavalvontaan 0,4 htv)
yleinen toimistotyö, johtaminen, hallinnolliset tehtävät	2,4
Yhteensä	8,7

Kotkassa valvontahenkilöstö on muodostanut työpareja. Lomat ja muut poissaolot pyritään järjestämään siten, että työparin muodostavista henkilöistä toinen on aina paikalla. Tämä sijaisjärjestely on koettu selkeäksi ja toimivaksi. Ulkopuolisia sijaisia on palkattu esimerkiksi pidempien virkavapaisten ajaksi.

2.3 Ajankohtaista

Valvontakaudella 2025-2028 toteutetaan yhteisen valvontaohjelman teemaa, joka on vaikuttava valvonta ja ydintehtävät. Valvontakaudella painotetaan toiminnan tietoperusteisuutta, osaamista sekä varautumista. **Valvontaohjelman teeman, terveydensuojelulain ja tupakkalain mukaisten valvontaohjelmien painopisteiden ja omien valvontahankkeiden edistymistä hallinnoidaan vuosikellolla, jonka toteutumista seurataan tarkastajapalaverissa. Valvontaohjelman teemaa on jaettu pienemmiksi kokonaisuuksiksi koko valvontakaudelle ja edelleen vuoden eri kuukausille.** Tietoperusteisuuden lähtökohtana on valvontatietokannan, myöhemmin Vatin, ajan tasaisuus ja sieltä saatavan valvontatiedon käyttäminen toiminnan kehittämisessä. **Tietoperusteisuutta painotetaan käyttämällä hyväksi valvontatietokannasta saatavaa dataa sekä valvonnasta kertyvää tietoa. Valvontaa voidaan esimerkiksi painottaa tietoperusteisesti osaluueittain.**

Perusmaksujen perimisen myötä olisi tarkoitus lisätä maksuttoman työn osuutta, eli esimerkiksi asiakkaille annettavan ohjauksen määrää. Ohjauksen ja neuvonnan keinoja kehitetään, jotta niitä saataisiin tarjottua mahdollisimman kattavasti ja kohderyhmät tavoittaen.

Vuoden 2025 marraskuussa Kotkan kaupungilla käyttöönotetun uuden hallintodiaarin käytön harjoittelua jatketaan.

2.4 Koulutus ja osaaminen

Ympäristöterveydenhuollon viranomaisvelvoitteiden hoitaminen vaatii jatkuvasti enemmän asiantuntemusta. Valvontahenkilöstön asiantuntemus on myös yksi laadukkaan valvonnan tärkeimmistä osatekijöistä. Laaja maksullisuus lisää myös osaltaan vastuuta valvonnan laadusta. Kotkan ympäristöterveydenhuollon palveluyksikössä toimiva valvontahenkilöstö on pätevää. Mikäli työntekijä kokee tarvitsevansa lisäkoulutusta pystyäkseen hoitamaan työtehtävänsä, hän kertoo asiasta esimiehelle. Toimintayksikkö on varautunut siihen, että valvonnan henkilökuntaa koulutetaan vuosittain ja säännöllisesti.

Ympäristöterveydenhuollon yhteisessä valtakunnallisessa valvontaohjelmassa (2025-2028) suositellaan keskimääräiseksi koulutusmääräksi kahdeksaa päivää viranhaltijaa kohden. Kotkassa tämä tarkoittaa ympäristöterveydenhuollon valvontahenkilöstön osalta yhteensä 56 koulutuspäivää vuodessa. Koulutustilaisuuksia järjestävät pääsääntöisesti keskusvirastot eli Ruokavirasto, Valvira sekä Etelä-Suomen aluehallintovirasto.

Myös omatoimiseen tiedonhankkimiseen kannustetaan. Tietoa on saatavilla esimerkiksi Ruokaviraston ylläpitämässä Pikantti-ekstranetissä sekä Valviran Tesu-ekstranetissä. Kotkan kaupunki järjestää lisäksi työntekijöilleen erilaisia kouluttautumismahdollisuuksia

Osaamista on mahdollista lisätä myös osallistumalla aktiivisesti esimerkiksi erilaisiin valvontaverkostoihin, keskustelutilaisuuksiin sekä -ryhmiin.

Valvontayksikön käytössä on taulukko, jolla seurataan koulutuksiin osallistumista ja koulutusten

jakautumista valvontahenkilökunnan kesken. Käytyjä koulutuksia seurataan keräämällä tietoja koulustaulukkoon, johon merkitään koulutuksen aihe, ajankohta, järjestäjä sekä lainsäädäntö, johon liittyviä asioita koulutuksessa käsiteltiin. Aiempina vuosina koulutuspäiviä on kertynyt keskimäärin kuudesta kymmeneen viranhaltijaa kohti. Koulutusmateriaalit kerätään lisäksi yhteiselle verkkosivustolle kaikkien käytettäväksi.

2.5 Valvontatietokanta, asianhallinta ja tietosuojat

Valvontatietokantaan eli Vatiin kirjataan kaikki valvontakohteita koskevat tiedot ja niihin kohdentuvat toimenpiteet, sisältäen tarkastukset, havainnot ja näytteenotot. Tietokannassa määritetään myös jokaisen suunnitelmallisesti valvottavan kohteen tarkastustiheys, riskinarviointiin perustuen. Lisäksi käytössä on erillinen hallintodiaari. Valvontakohteita koskevat asiakirjat arkistoidaan. Uudet kohteet lisätään Vatiin pääsääntöisesti vireille tulon myötä. Vireille tulon muoto voi vaihdella, ollen esimerkiksi toimijan hakemus tai ilmoitus, toisen viranomaisen tekemä asian käsittelyn siirto tai viran puolesta suoritettu tiedonhankkiminen. Vatin päivittäminen on luonteeltaan jatkuvaa.

Vatille on laadittu tietosuojaseloste: <https://www.kotka.fi/wp-content/uploads/2024/10/tietosuojaseloste-Ymparistoterveydenhuollon-valvontatietokanta-2024.pdf> Lisäksi tietosuojaselosteet on laadittu yksikön omassa käytössä oleville e-lomakkeille.

2.6 Viestintä

Viestintä on tärkeässä asemassa valvonnan näkyvyyden lisäämisessä. Ympäristöterveydenhuollon viestinnästä vastaa ympäristöterveyspäällikkö.

Paitsi asiakkaiden ja eri alojen toimijoiden suuntaan, myös poliittisten päättäjien suhteen valvontaa täytyisi saada näkyvämmäksi. Viestinnän osa-alueita ovat esimerkiksi sisäinen viestintä, asiakaspalvelu, kohderyhmien opastus ja kouluttaminen sekä tiedottaminen. Kohderyhmiä ovat puolestaan kuntalaiset, elinkeinonharjoittajat, toiset viranomaiset ja muut asiakkaat.

Sisäistä viestintää tehdään yksikössä sähköpostitse sekä Teamsin keskusteluissa ja tiimeissä. Kokoonnumme myös tarkastajapalaveriin joka toinen viikko.

Asiakkaiden ohjaamista ja neuvontaa toteutetaan valvontakäyntien lisäksi esimerkiksi ylläpitämällä verkkosivuja ja kirjoittamalla ohjeita. Usein asiakkaisiin ollaan yhteydessä myös puhelimitse ja sähköpostitse. Ympäristöterveydenhuollolla on ympäristönsuojelun kanssa myös yhteinen Facebook-kanava, jossa voidaan julkaista erilaisia tiedotteita ja jakaa esimerkiksi Ruokaviraston, Valviran tai STUK:n viestintää. Vuonna 2026 jatketaan edelleen Vati:n postituslistojen hyötykäyttämistä kohdennetussa viestinnässä.

Ympäristöterveydenhuolto toimii erilaisissa sidosryhmissä, kuten sisäilmaryhmissä. Tällöin viestijänä toimii sidosryhmä, esimerkiksi koulun sisäilmaryhmä viestii tilanteesta vanhemmille ja opettajille.

Ympäristölautakunnalle viestitään etenkin suunnitelmia ja toteumia hyväksytettäessä. Tarvittaessa asioita voidaan esitellä ympäristölautakunnan kokouksissa.

Ympäristöterveydenhuollon valvontahankkeiden tuloksista tiedotetaan toimijoiden lisäksi myös kuntalaisia. Kuntalaisille viestittäessä verkkosivut ja sosiaalisen median kanava toimivat parhaiten. Elintarvikkeiden tai talousveden aiheuttamista vaaratilanteista ja toimenpiteistä niiden torjumiseksi on varauduttu tiedottamaan tarvittaessa tiedotusvälineiden kautta. **Myös vaaratiedotteen antaminen on mahdollista kunnan terveysuojeluviranomaiselle.** Häiriötilanneviestinnässä on apua saatavissa esimerkiksi kaupungin viestintäyksiköstä, pelastuslaitokselta tai talousvesilaitokselta. Häiriötilanneviestintää on kuvattu häiriötilannesuunnitelmassa.

2.7 Perittävät maksut

Suunnitelmallinen valvonta on toiminnanharjoittajalle maksullista. Maksut määritellään siten, että ne vastaavat suuruudeltaan enintään valvontasuoritteesta aiheutuneita kustannuksia. Tupakanmyynti ja nikotiinikorvausvalmisteiden myynti muualla kuin apteekkeissa on ollut poikkeus, koska maksut on kerätty tarkastusmaksujen sijaan vuosittaisina valvontamaksuina.

Vuodesta 2022 alkaen useilta elintarvikelain ja terveydensuojelulain mukaisesti valvottavilta kohteilta on peritty tarkastusmaksujen lisäksi **perusmaksut**, mikä on parantanut ympäristöterveydenhuollon kustannuspohjaa.

2.8 Käytettävät laboratoriot ja muut ulkopuoliset asiantuntijat

Ympäristöterveydenhuollon viranomaisnäytteet (elintarvike-, uimavesi- ja talousvesinäytteet) toimitetaan pääsääntöisesti tutkittavaksi Kymen Ympäristölaboratorio Oy:n laboratorioon. Viranomaisnäytteet tulisi tutkia Ruokaviraston hyväksymässä, akkreditoitussa laboratoriossa.

<u>Kymen</u> <u>Ympäristölaboratorio Oy</u>	
Osoite:	Patosillantie 2, 45700 Kuusankoski
Puh. toimisto:	05 544 3300
Sähköposti:	info@kymylab.fi
Aukioloaika:	ma-to: 8.00-16.00, pe: 8.00-14.00

Mikäli näytteiden analysoiminen Kymen Ympäristölaboratoriossa ei onnistu, voidaan sopia erikseen näytteiden lähettämisestä muualle. Näytteet lähetetään tällöin hinnastojen ja logistiikan perusteella valittavaan edulliseksi katsottavaan laboratorioon. Metropolilab Oy:llä on hyvin kattava analyysitarjonta.

<u>Metropolilab Oy</u>	
Osoite:	Viikinkaari 4, Cultivator II, 00790 Helsinki
Puh. toimisto:	010 391 350
Sähköposti:	metropolilab@metropolilab.fi
Aukioloaika:	ma-pe: 8.00-16.00

Tullilaboratoriolla on myös joitakin virusanalytiikan menetelmiä akkreditoituna ja Ruokavirasto tutkii useita patogeeneja valvontayksiköille veloituksetta epidemiaselvityksissä, kun RYMY-ilmoitus on tehty.

Asumisterveyteen liittyviä näytteitä tutkitutetaan Työterveyslaitoksen Helsingin (pölyn koostumus, kuidut) ja Kuopion toimipaikoissa (mikrobitutkimukset ilma-, pinta- ja materiaalinäytteistä) tai muussa Ruokaviraston hyväksymässä laboratoriossa.

<u>TTL/Helsinki</u>	
Osoite (käynti / posti):	Topeliuksenkatu 41 b, 00250 Helsinki / PL 40, 00032 TYÖTERVEYSLAITOS
Puh.	030 474 2964

<u>TTL/Kuopio</u>	
Osoite (käynti / posti):	Neulaniementie 4, 70201 Kuopio / Työympäristölaboratoriot,
Puh.	00032 TYÖTERVEYSLAITOS 030 474 2262

Ulkopuolisia asiantuntijoita on mahdollista käyttää valvonnan tukena erityisesti asumisterveyteen liittyvissä selvityksissä. Ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyys toimia edellä mainituissa tehtävissä arvioidaan STM:n nimeämien ja valvomien toimijoiden toimesta. Pätevyys on aina henkilökohtainen ja sen myöntäminen perustuu henkilön koulutustaustaan ja/tai osaamistestin läpäisemiseen. Sertifiointi on voimassa viisi vuotta kerrallaan ja henkilön pätevyys tehtäviin tarkastetaan julkisesta tietojärjestelmästä. Asiantuntijan tulee ylläpitää ammattitaitoaan ja tarvittaessa sertifiointi voidaan perua.

2.9 Häiriötilanteet

Ympäristöterveydenhuollon erityistilanteita varten on olemassa häiriötilannesuunnitelma, jota ylläpidetään ja päivitetään vuosittain. Jatkossa kehitetään yhteistyötä edelleen häiriötilannesuunnitelmaan liittyvien sidosryhmien kanssa ja huolehditaan, että ympäristöterveydenhuollon häiriötilannesuunnitelma liitetään yhteistoimialueen kuntien valmiussuunnitelmaan. Yksikkö osallistuu myös erityyppisiin valmiusharjoituksiin, joista on saatu esimerkiksi ideoita häiriötilannesuunnitelman ja verkkosivujen kehittämiseen.

Kotkassa toimii työryhmä, jonka tehtävänä on selvittää elintarvike- ja vesivälitteisiä epidemioita. Valtioneuvoston asetuksen (978/2022) mukaisesti selvitystyöryhmään kuuluu hyvinvointialueen tartuntataudeista vastaava lääkäri, hyvinvointialueen tartuntatautiyhdyshenkilö, elintarvikelaissa (297/2021) ja terveydensuojelulaissa (763/1994) tarkoitettua valvontaa johtava viranhaltija, kunnan virkaeläinlääkäri ja kunnan elintarvikkeiden, talousveden ja uimaveden laatua valvovat viranhaltijat sekä alueen vesihuollosta vastaavan tahon edustaja. Selvitystyöryhmään voidaan tarvittaessa kutsua myös muita asiantuntijajäseniä, kuten esimerkiksi vesilaitoksen vastaava hoitaja, keskuskeittiön tai keskusviraston edustaja. Työryhmä kokoontuu epidemioiden yhteydessä tarvittavassa määrin. Varsinaisesta selvitystyöstä työryhmä on laatinut toimintaohjeen, josta käy tarkemmin ilmi tehtäväjako ja tarvittavat toimenpiteet epidemiatilanteessa. Ruokamyrkytys-epidemioiden sekä talous- ja uimavesivälitteisten epidemioiden selvittäminen tapahtuu kunnan kustannuksella. Talousarviossa on varauduttu epidemioista aiheutuviin tutkimuskustannuksiin.

Työryhmän tehtävät epidemian selvitystyössä:

- selvitystyön käynnistäminen kaikilla eri osa-alueilla nopeasti (tarkastukset, näytteiden tutkimus, epidemiologinen tutkimus)
- epäilyilmoituksen teko Ruokavirastoon/Terveysten- ja hyvinvoinnin laitokselle/Etelä-Suomen aluehallintovirastoon
- huolehtia, että kaikki epidemian selvittämiseksi tarvittavat tutkimukset suoritetaan
- epidemian hallintaan tähtäävien toimenpiteiden koordinointi
- huolehtia tiedonkulusta eri tutkimuksia tekevien viranomaisien ja muiden tahojen kanssa
- yhteydenotto muihin viranomaisiin tarvittaessa
- epidemiasta tiedottaminen
- johtopäätöksien tekeminen epidemian aiheuttajasta ja lähteestä
- selvitysilmoituksen ja -raportin teko Ruokavirasto/THL/ESAVI

Erityyppisiin terveysvaaratilanteisiin on varauduttu kouluttamalla henkilöstöä sekä ylläpitämällä valmiutta poikkeustilanteisiin. Mahdolliset terveysvaaratilanteet ja niiden takia tehdyt selvitykset ja toimenpiteet kirjataan Vatiin. Kymen Ympäristölaboratorio Oy on sitoutunut tekemään analyyskejä myös normaalin työajan ulkopuolella. Näistä näytteistä sovitaan aina erikseen analysoivan laboratorion kanssa. Menettelytavat sekä se, kuinka tulokset ilmoitetaan valvontayksikköön, on kuvattu yksikön häiriötilannesuunnitelmassa. Ympäristöterveydenhuolto varautuu budjetissaan vuosittain elintarvike- tai vesivälitteisten epidemiaselvitysten yhteydessä tutkittavista näytteistä aiheutuviin kustannuksiin.

2.10 Valvontasuunnitelman ja sen toteutumisen arviointi

Ruokavirasto ja Lupa- ja valvontavirasto arvioivat valvontasuunnitelman sisältöä ja kattavuutta jatkuvan parantamisen periaatteen näkökulmasta. Saatu palaute otetaan vastaan ja sitä hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Kunnan tulee arvioida edellisen vuoden valvontasuunnitelman toteutumista ympäristöterveydenhuollon toiminnasta vastaavassa monijäsenisessä toimielimessä. Kotkassa toimielin on ympäristölautakunta, jolle arviointi toimitetaan käsittelyyn alkuvuodesta. Ympäristölautakuntaa varten tehtävässä arvioinnissa tarkastellaan toteutuneiden suunnitelmallisten tarkastusten kattavuutta eri toimialoilla sekä toteutuneiden tarkastusten määriä verrattuna suunnitelmaan. Mikäli suunniteltuihin tavoitteisiin ei ole päästy, toteutumisen arvioinnissa avataan syitä ja perustellaan miksi tavoitteet eivät toteutuneet. Toteumaan lasketaan myös muiden suoritteiden, kuten käsittelyjen ilmoitusten, tehtyjen päätösten ja näytteenottojen lukumääriä. Toteumassa arvioidaan valtakunnallisten ja itse asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä valvonnan vaikuttavuutta. Lisäksi arvioidaan resurssien riittävyyttä, mahdollisia kehitystarpeita sekä saatujen tulojen määrää ja kohdentumista. Toteumassa kerrotaan sanallisesti mihin resursseja on vuoden aikana käytetty ja mitä vuosi on pitänyt sisällään. Samoin esitetään vaadittavat toimenpiteet, jotta tavoitteet toteutuisivat seuraavalla tarkastelujaksolla.

Lautakuntaa varten vuosittain laadittavan toteuman lisäksi yksikössä tarkastellaan välitoteumia. Välitoteumia otetaan kahden kuukauden välein vuoden aikana ja niissä arvioidaan toteutuneiden suunnitelmallisten tarkastusten määriä verrattuna suunnitelmaan kunkin valvottavan lain osalta. Jatkuvan parantamisen (plan, do, check, act) periaatetta pyritään toteuttamaan kehittämällä toimintaa. Saatuja valvontatietoja pyritään hyödyntämään toiminnan suunnittelussa ja valvontatyön kehittämisessä. Jokainen viranhaltija osallistuu koulutuksiin ja sitä kautta kasvattaa omaa ammattitaitoaan. Myös yksikön hallinnollista osaamista kehitetään.

3 Elintarvikevalvonta

3.1 Valvontasuunnitelma

Valvonnan suunnittelu perustuu yhteisiin kehitysteemoihin, joita ovat valmius, varautuminen ja huoltovarmuus, vastuullisuus ja kestävyys sekä teknologia ja tieto. Elintarvikeketjun valvonnassa pyritään myös toteuttamaan jatkuvan parantamisen periaatetta, eli toimintaa pyritään parantamaan aiempien valvontatulosten perusteella.

Valvontasuunnitelman tarkoituksena on lisätä elintarvikevalvonnan suunnitelmallisuutta. Kotkan kaupungin ja Pyhtään kunnan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella koskeva elintarvikevalvonnan suunnitelma laaditaan vuosittain. Vuoden 2026 suunnitelmassa on otettu huomioon Elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma 2025-2028 ja valvonnan painopistetaulukot 2025-2028, päivitys vuodelle 2026. Valvontasuunnitelmassa on huomioitu ohje Elintarvikehuoneiston ja kontaktimateriaalitoiminnan riskiluokitus ja elintarvikelainsäädännön mukaisen valvontatarpeen määrittäminen (1028/04.02.00.01/2022/6). Alkutuotannon osalta sovelletaan Ruokaviraston ohjetta Alkutuotannon elintarvikevalvonta ja riskinarviointi (242/04.02.00.01/2023).

Valvontasuunnitelmaan sisällytetään toimintaluokakohtainen, suuntaa antava suunnitelma vuoden aikana toteutettavista tarkastuksista ja arvio tarkastuksiin kuluvalta ajasta. Näiden lisäksi tarkastetaan edellisenä vuonna tarkastamatta jääneet kohteet sekä varaudutaan tekemään seurantatarkastuksia. Toimintakohtainen suunnitelma laaditaan vuoden vaihtuessa, kun rästiin jääneet tarkastukset ovat tiedossa. Tämä suunnitelma otetaan Vatiasta ja sen oikeellisuus perustuu siihen, että tietokantaan on syötetty riittävät ja oikeat tiedot toiminnoista. Tällöin Vati laskee riskiluokituksen mukaisesti, eli toiminnan sisältämän riskin ja toiminnan laajuuden perusteella, tehtävät tarkastukset. Mahdolliset muutokset riskiluokitukseen nähden ja perusteet muutoksille kirjataan Vatiin toimintaa valvovan tarkastajan toimesta. Tarkastustiheyttä voidaan laskea, mikäli toimintaa harjoitetaan alle kuusi kuukautta kerrallaan, kohteella on hyvä valvontahistoria, valmistettavaan tuotteeseen liittyvät riskit ovat pieniä tai toimintaa on vain osan aikaa vuodesta. Vastaavasti tarkastusti-

heytä voidaan nostaa hiukan tarvittaessa. Suunnitelmat perustuvat aina riskiluokituksiin, eivät käytössä oleviin resursseihin.

Alkutuotannon kohteisiin sovelletaan Ruokaviraston ohjetta ”Alkutuotannon elintarvikevalvonta ja riskinarviointi”. Tarkastuksia pyritään tekemään ohjeen suositusten mukaan niin että kohteen valvontahistoria huomioidaan. Vähäriskisiin kohteisiin ei tehdä suunnitelmallista valvontaa mutta kohde kirjataan Vatiin ja tarpeen mukaan toimijalle annetaan neuvontaa. Tarkastus voidaan tehdä, mikäli se katsotaan aiheelliseksi sekä esimerkiksi valitusten tai ruokamyrkytyspäilyn perusteella.

Yksittäinen toimija voi pyytää halutessaan oman elintarvikevalvonnan kohteensa tarkastustiheyden tiedoksi tarkastajalta. Jos tarkastustiheyttä on muutettu ohjeistettuun tarkastustiheyteen nähden, ilmoitetaan tästä toimijalle esimerkiksi valvontakäynnin yhteydessä.

Taulukko 5. Suunnitelmalliset elintarvikevalvonnan tarkastukset valvonta-alueen toimintoihin toimintaluokittain ja -tyypeittäin. Tarkastustiheydet vaihtelevat kohteittain, taulukossa on ilmoitettu vaihteluvälit. **Tarkastusten määrät ovat tässä vaiheessa arvioita.**

Toimintaluokka	Toimintatyyppi	Tarkastustiheys (tarkastusta vuodessa)	Valvontasuunnitelmaan kuuluvat toiminnot	Tarkastukset 2026
Alkutuotanto	Kalastus, munantuotanto, maidontuotanto, hunajantuotanto, lihantuotanto, peltoviljely, puutarhaviljely avomaa	0-1	248	20
Elintarvikkeiden valmistus, ei maito/liha/kala/muna/vilja-kasvis	Makeisten valmistus, yhdistelmätuotteiden valmistus, juomien valmistus, muu valmistus	0,35-2	7	4
Elintarvikekontaktimateriaalit	Elintarvikekontaktimateriaalien jakelu tai markkinointi, elintarvikekontaktimateriaalien valmistus tai jatkojalostus	0,35-1	13	6
Elintarvikkeiden kuljetukset	Elintarvikkeiden kuljetus, elintarvikkeiden kuljetus jäädytettynä, elintarvikkeiden pakastekuljetus	0,35-2	14	7
Elintarvikkeiden myynti	Elintarvikkeiden tukkumyynti, elintarvikkeiden vähittäismyynti	0,35-2	172	86
Elintarvikkeiden tarjoilu	Grilli- tai pikaruokatoiminta, kahvilatoiminta, pubitoiminta, ravintolatoiminta, suurtilaus/ keskeittätoiminta, pitopalvelu, suurtilaus/ laitoskeittätoiminta, suurtilaus/tarjoilukeittätoiminta	0,35-3	331	167
Elintarvikkeiden varastointi ja pakastaminen	Eläimistä saatavien elintarvikkeiden varastointi, muu elintarvikkeiden varastointi, elintarvikkeiden pakastaminen	0,35-2	12	8
Kala-ala	Kalajalosteiden valmistus, tuoreiden kalastustuotteiden käsittely	1-6	5	10
Liha-ala	Jauhelihan valmistus, lihavalmistusten valmistus (kypsä), leikkaamo, raakalihavalmistusten valmistus	1-6	7	21
Vienti ja tuonti	Elintarvikkeiden maahantuonti	0,35-2	3	3
Vilja- ja kasvisala	Kasvis-, marja- ja hedelmätuotteiden valmistus, leipomotuotteiden valmistus/helposti pilaantuvia, leipomotuotteiden valmistus/ei helposti pilaantuvia, myllytoiminta	0,35-2	29	13
		YHTEENSÄ	841	343

Taulukon suunnitelmalliset tarkastukset vaativat noin 137 henkilötyöpäivän eli hiukan yli 0,6 htv valvontaresurssin, jos yhteen tarkastukseen varataan keskimäärin 3 h työaikaa. On kuitenkin huomioitava, että työaika voi vaihdella suurestikin ja joskus epäselvien tapausten selvittäminen voi viedä runsaasti aikaa. Taulukon tarkastusten lisäksi tarkastetaan alueella lyhytaikaisesti toimivia liikkuvia elintarvikehuoneistoja tarpeen mukaan. Valvontaresursseja varataan myös seurantatarkastuksiin, joiden lukumääräksi arvioidaan kymmenen prosenttia suunnitelmallisten tarkastusten määrästä. Tällöin suunnitelmallisten tarkastusten määrä olisi 377 kpl. Seurantatarkastukset ovat usein sisällöltään suppeampia. Kun elintarvikevalvontaan on varattu resursseja 3,0 htv, olisi siitä varattava lähes kolmasosa suunnitelmallisiin tarkastuksiin ja seurantatarkastuksiin. Lisäksi edelliseltä vuodelta on jäänyt pieni määrä rästitarkastuksia.

3.2 Painopisteet valvonnassa

Yhteisiä kehitysteemoja toteuttavia toimenpiteitä kunnallisille valvontayksiköille vuodelle 2026 ovat lähinnä teknologiaan ja tietoon liittyviä. **Kunnille ei ole määritetty tehtäviä vuodelle 2026.**

3.3 Valvontahankkeet

Haminan elintarvikevalvonnan kanssa toteutetaan hävikkiruokaa koskeva valvontahanke liittyen ruoka-apuun luovutettavaan ruokaan ja elintarvikkeisiin ja edullisemmin myytäviin ns. rescue-annoksiin. Elintarvikealan toimijoita on tiedotettu valvontahankkeesta jo vuoden 2024 lopulla. Hanketta varten tehdään suunnitelma ja asiaan tullaan kiinnittämään huomiota suunnitelmallisilla tarkastuksilla vuosina 2025 ja 2026. Loppuraportti laaditaan ja julkaistaan vuoden 2027 alussa. Hankkeen tarkoituksena on tukea ruokahävikin päätymistä ihmisravinnoksi turvallisesti.

Valvontayksikön omassa hankkeessa valvotaan jäljitettävyyttä. Aihe on valittu riskiperusteisesti koska edelleen elintarvikehuoneistoissa on etenkin jäädytettyjä tuotteita joiden jäljitettävyyden ei toteudu. Tähän hankkeeseen liittyvä ohjauskirje lähetetään toimijoille joulukuussa. Itse hanke on toteutettu vuoden 2025 aikana ja raportti julkaistaan vuoden 2026 alussa. Hankkeen tulosten perusteella harkitaan jatkotoimenpiteitä.

3.4 Valvontakohderekisteri ja uudet kohteet

Elintarvikevalvonnan suunnitelmallisen valvonnan piiriin kuuluu Kotkassa ja Pyhtäällä yhteensä noin 600 toimintoa, joiden lisäksi alkutuotannon toimintoja on noin 250 ja valvonta-alueella vierailuvia liikkuvia myyntilaitteita noin 100. Tiedot valvontakohteista, niissä suoritetuista tarkastuksista, havainnoista ja näytteenotosta kirjataan ympäristöterveydenhuollon Vati-järjestelmään. Vati on Ruokaviraston valtakunnallinen järjestelmä, jossa kerätään kaikkien kuntien elintarvikevalvontakohteet ja valvontatapahtumat yhteen tietokantaan. Käytössä on myös erillinen hallintodiaari ja valvontakohteita koskevat asiakirjat arkistoidaan tiedonohjaussuunnitelman mukaisesti.

Uudet valvontakohteet tulevat elintarvikevalvonnan tietoon tavallisimmin toimijan aloitteesta, kun tämä jättää ilmoituksen tai hyväksymishakemuksen elintarvikehuoneistosta viranomaiselle. Nykyisin suurin osa elintarvikehuoneistoista on ilmoitusmenettelyn piirissä. Näille kohteille ei tehdä järjestelmällisiä ennakkotarkastuksia tai lupakäsittelyä. Laitoksilta vaaditaan edelleen entisen kaltainen hyväksymismenettely, omavalvontasuunnitelman hyväksymistä lukuun ottamatta.

Elintarvikehuoneistoilmoituksen käsittelyyn on arvioitu kuluvan kahden tunnin työaika. Käsittelyssä elintarvikealan toimija, huoneisto ja ilmoitetut toiminnot kirjataan lisätietoineen valtakunnalliseen rekisteriin. Vaihtoehtoisesti sähköisesti tulleiden ilmoitusten tiedot tarkastetaan ja kuitataan Vatin ilppa-osiossa. Ilmoituksen käsittelyn yhteydessä on uudelle valvontakohteelle tarkoitus tehdä alustava riskinarviointi. Elintarvikealan toimija saa ilmoituksen käsittelystä todistuksen, joka osoittaa hänen huoneistonsa kuuluvan säännöllisen elintarvikevalvonnan piiriin. Hyväksymishakemuksen käsittelyaika riippuu kohteen ja toiminnan laadusta. Maksu määräytyy hakemuksen käsittelyyn kuluun ajan mukaan.

3.5 Tarkastuksen sisältö ja Oiva-järjestelmä

Elintarvikevalvonnan tarkastukset ilmoitettaville sekä hyväksyttävälle elintarvikehuoneistoille tehdään Oiva-järjestelmän arviointi- ja yleisohjeistuksen mukaisesti. Kaikki kohteeseen sovellettavat Oiva-ohjeessa mainitut rivit tarkastetaan vähintään kerran kolmessa vuodessa. Kulloinkin tarkastettavat, yksittäiset asiat on ryhmitelty kokonaisuuksiksi. Kukin kokonaisuus saa arvosanaksi Oivalinen, Hyvä, Korjattavaa tai Huono. Kohteen lopullinen arvosana muodostuu huonoimmaksi arvioidun kokonaisuuden mukaan.

Kaikkiin tarkastuksiin sisältyvät kohteen asiapapereihin ja edellisiin valvontaraportteihin ennakolta tutustuminen sekä muu tarkastukseen valmistautuminen. Itse tarkastus ja tarkastuspöytäkirjan laadinta sisältyvät suoritteeseen. Joissain tapauksissa tarkastuksen yhteydessä suoritetaan myös muita toimenpiteitä, kuten näytteenottoa tai mittauksia, jolloin myös nämä luetaan tarkastukseen kuuluvaksi. Näytteenotto tilastoidaan erikseen suunnittelun tarpeisiin.

Oiva-arvioinnit tehdään ensisijaisesti ennalta ilmoittamatta, mutta joissain tapauksissa on hyvä sopia ajankohdasta valvontakohteen kanssa etukäteen, jotta esimerkiksi tietyn vastuuhenkilön läsnäolo voidaan varmistaa. Suurissa ja aikaa vievissä valvontakohteissa perustarkastus voidaan jakaa kahdelle tai useammalle tarkastuskäynnille. Jokaisesta suoritetusta tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus. Tarkastuskertomuksessa mainitaan kaikki tarkastetut asiat sekä mahdolliset havaitut epäkohdat korjaussuosituksineen ja määräaikoineen.

Seurantatarkastus tehdään, jos ensimmäisellä Oiva-arvioinnilla havaitaan epäkohtia, jotka toimijan tulisi korjata. Myös uusintatarkastukset tehdään tavallisesti ilman ennakkoilmoitusta. Näillä tarkastuksilla käydään läpi vähintään edellisellä tarkastuskäynnillä todetut puutteet ja niiden korjaaminen. Tarkastaja voi harkintansa mukaan päättää tarkastaako hän muutakin edellä mainittujen asioiden lisäksi.

3.6 Tarkastuksen sisältö toimintatyypeittäin

Elintarvikehuoneiston toiminta vaikuttaa suoritettavan tarkastuksen sisältöön, sillä Oiva-järjestelmän kaikki tarkastettavat asiat eivät ole sovellettavissa kaiken tyyppisiin toimijoihin. Elintarvikevalvonnan tarkastusvastuu on Kotkassa jaettu viranhaltijoille pääasiassa toiminnan mukaan, joten saman toimintatyyppin sisällä tarkastusten sisältö on yhdenmukainen.

Tarkastuksella täytettyjen lomakkeiden tai muistiinpanojen tiedot siirretään Vatiin. Mainittujen tarkastuslomakkeiden lisäksi apuvälineiden valikoimassa on kopioivalle paperille painettu avoin tarkastuspöytäkirja, jota voidaan käyttää tarkastuskertomuksen pohjana. Sitä käytetään etenkin tilanteissa, joissa elintarvikealan toimijalle joudutaan antamaan heti toimenpidekehotus tai välitöntä toimintaa vaativa määräys. Tällöinkin tarkastus etenee sisällöllisesti toiminta huomioiden, tarkastajan asiantuntemuksen ja lisäksi käytettävän tarkastuslomakkeen myötä.

Sisämarkkinoilta tuotavien eläinperäisten elintarvikkeiden valvonta toteutetaan nykyään osana kuntien tekemää riskiperusteista elintarvikevalvontaa

3.7 Toimenpiteet tarkastuksen yhteydessä

Tarkastuksella voidaan suorittaa näytteenottoa, lämpötilan mittauksia sekä lisäksi tarvittava määrä muita tarpeellisia mittauksia tai toimenpiteitä.

3.7.1 Näytteenotto

Peruste näytteenottoon voi tulla näytteenottosuunnitelmasta tai tarkastuksella esiin tulleista seikoista. Suunnitelmallinen näytteenotto voi olla osa elintarvikevalvonnan projektia tai kategorisesti otettava suunniteltu näyte. Spontaanisti näyte voidaan ottaa tilanteessa, jossa on syytä epäillä tutkittavan elintarvikkeen elintarvikehygieenistä laatua tai toimijan omavalvonnan toimivuutta. Elintarvikelain mukaan näytteenoton (ei näytetutkimusten) kustannukset sisältyvät toimijoilta perittävään

vuosittaiseen valvontamaksuun.

3.7.2 Lämpötilan mittaaminen

Elintarvikevalvonnan yhteydessä on usein tarpeellista mitata lämpötilaa. Mittaus suoritetaan ensisijaisesti mitattavaan väliaineeseen upotettavalla mittausanturilla, toissijaisesti infrapunalämpömittarilla sopivasta sijainnista. Lämpötilamittaus suoritetaan vakiodulla tavalla, huomioiden komission asetus (852/2004/EY ja mittausmenetelmien ATP-sopimus (liite II, lisäys 2).

3.8 Hallinnolliset pakkokeinot

Pakkokeinoprosessissa sovelletaan elintarvikelain (297/2021) 9. lukua. Hallinnollisten pakkokeinoprosessien tulee aina olla suhteessa rikkomuksen vakavuuteen ja niihin turvaudutaan vain siinä määrin, kuin se määräysten vastaisuuden poistamiseksi on välttämätöntä. Tämän vuoksi toimijalle annetaan yleensä ensin huomautus tai kehoitus ennen varsinaisia pakkokeinoja. Jos elintarvikkeesta, elintarvikehuoneistosta tai toiminnasta voi aiheutua terveysvaaraa tai elintarvike ja siitä annettavat tiedot ovat harhaanjohtavia, voidaan ryhtyä suoraan pakkokeinoihin ilman lievempiä asteittaisia toimenpiteitä. Pakkokeinoihin ryhdytään myös, jos huomautus tai kehoitus ei ole riittänyt havaitun epäkohdan poistumiseen. Ennen päätöstä pakkokeinoista tulee asianosaista kuulla hallintolain mukaisesti.

Delegoinnit on päivitetty Ympäristölautakunnan alaisen ympäristöpalveluiden toimintayksikön toimintasäännössä elintarvikelain osalta seuraavasti:

Ympäristöterveyspäällikkö päättää:

- 1) itujen alkutuotantopaikan hyväksyminen (Elintarvikelaki 297/2021, 9 §)
- 2) elintarvikehuoneiston hyväksyminen (Elintarvikelaki 297/2021, 11 §)
- 3) viranomaisen oikeus oma-aloitteisesti luovuttaa tietoja toiselle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle (Elintarvikelaki 297/2021, 44 §)
- 4) elintarvikkeen ja elintarvikekontaktimateriaalin markkinoilta poistaminen ja yleinen tiedottaminen (Elintarvikelaki 297/2021, 57 §)
- 5) elintarvikkeen ja elintarvikekontaktimateriaalin haltuunotto (Elintarvikelaki 297/2021, 58 §)
- 6) elintarvikkeen ja elintarvikekontaktimateriaalin käyttöä ja hävittämistä koskeva päätös (Elintarvikelaki 297/2021, 59 §)
- 7) elintarvikevalvonnan seuraamusmaksu (Elintarvikelaki 297/2021, 67 §)

Ympäristöterveyspäällikkö, ympäristöterveys suunnittelija, terveystarkastaja tai hygieenikoeläinlääkäri päättää:

- 1) alkutuotantopaikkaa koskevan ilmoituksen käsittely (Elintarvikelaki 297/2021, 8 §)
- 2) elintarvikehuoneistoa koskevan ilmoituksen käsittely (Elintarvikelaki 297/2021, 10 §)
- 3) kontaktimateriaalitoimintaa koskevan ilmoituksen käsittely (Elintarvikelaki 297/2021, 13 §)
- 4) viranomaisen tiedonsaantioikeus (Elintarvikelaki 297/2021, 43 §)
- 5) ruokamyrkytysten selvittäminen (Elintarvikelaki 297/2021, 47 §)
- 6) elintarvikkeiden vientitodistusten antaminen (Elintarvikelaki 297/2021, 51 §)
- 7) elintarvikesäännösten vastaisuuden korjaaminen (Elintarvikelaki 297/2021, 55 §)
- 8) väliaikaisen kiellon antaminen (Elintarvikelaki 297/2021, 56.3 §)
- 9) ilmoituksen tekeminen esitutkintaviranomaiselle (Elintarvikelaki 297/2021, 69 §)

Hygieenikoeläinlääkäri päättää:

- 1) itujen alkutuotantopaikan hyväksyminen (Elintarvikelaki 297/2021, 9 §)
- 2) elintarvikehuoneiston hyväksyminen (Elintarvikelaki 297/2021, 11 §)
- 3) viranomaisen oikeus oma-aloitteisesti luovuttaa tietoja toiselle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle (Elintarvikelaki 297/2021, 44 §)

Ratkaisuvalta uhkasakkolain mukaisista pakkokeinoista eli uhkasakon asettaminen sekä uhkasakon täytäntöönpano ovat ympäristölautakunnalla.

3.9 Viranomaisnäytteet

Tarvittaessa otetaan elintarvikenäytteitä toimijoiden omavalvontasuunnitelmien toimivuuden varmistamiseksi. Näytteet tutkitaan pääsääntöisesti aistinvaraisen ja mikrobiologisen laadun osalta. Tehtävät mikrobiologiset tutkimukset vaihtelevat näytetyypin mukaan, käsittäen kulloinkin edustavasti indikaattorimikrobeja ja usein myös ruokamyrkytyksiä ja infektioita aiheuttavia mikrobeja. Elintarvikevalvonnan näytteenottosuunnitelmassa käytettävät ohjeelliset tutkimukset on määritelty tutkittavan elintarvikkeen perusteella (taulukko 6). Näytetulokset saadaan laboratorion suoraan Vati-järjestelmään, joskin elintarvikkeiden osalta tässä on esiintynyt ongelmia.

Taulukko 6. Esimerkkejä Kotkan ympäristöterveydenhuollon palveluyksikön suosittelemista elintarvikkeiden tutkimuksista.

LIHATUOTTEET		
Jauheliha Alustava aistinvarainen tutkimus Aerobiset mikro-organismit 30 °C <i>Escherichia coli</i> Salmonella	Raaka liha Aerobiset mikro-organismit 30 °C <i>Escherichia coli</i> Salmonella	Kypsät lihavalmisteet Aerobiset mikro-organismit 30 °C Enterobakteerit <i>Listeria monocytogenes</i> Koagulaasipositiiviset stafylokokit (vain kaupassa käsitellyistä tuotteista)
KALATUOTTEET		
Tuore kala Alustava aistinvarainen tutkimus <i>Listeria monocytogenes</i>	Kalavalmisteet (graavi, kylmäsavu) Aerobiset mikro-organismit 30 °C Koagulaasipositiiviset stafylokokit <i>Listeria monocytogenes</i>	Kalavalmisteet (lämminsavu) Aerobiset mikro-organismit 30 °C Enterobakteerit <i>Listeria monocytogenes</i>
MAITOTUOTTEET		
Jäätelö ja maitopohjaiset jälkiruoat Aerobiset mikro-organismit 30 °C Enterobakteerit		
KASVIKSET, VIHANNEKSET		
Salaatit <i>Escherichia coli</i> Koagulaasipositiiviset stafylokokit <i>Bacillus cereus</i> <i>Listeria monocytogenes</i>		
KYPSÄT RUOAT		
Valmisruuat, keitot, liemet, kastikkeet jne. Aerobiset mikro-organismit 30 °C Enterobakteerit <i>Bacillus cereus</i>	Leipomovalmisteet, konditoriatuotteet Aerobiset mikro-organismit 30 °C Koagulaasipositiiviset stafylokokit <i>Bacillus cereus</i> Hiivat ja homeet	Täytetyt patongit, leivät Koagulaasipositiiviset stafylokokit <i>Bacillus cereus</i> Enterobakteerit
MUUT NÄYTTEET		
Jääpalat Enterokokit Kolimuotoiset bakteerit <i>Escherichia coli</i>	Elintarvikkeet Suolamääritys	Puhtausnäytteet a. <i>Listeria monocytogenes</i> b. Hygicult/Petrifilmi

3.9.1 Eläinperäisiä elintarvikkeita valmistavat tuotantolaitokset

Eläinperäisiä elintarvikkeita valmistavista tuotantolaitoksista voidaan ottaa yrityksen koosta, tuotevalikoimasta ja yrityksen toimintojen laajuudesta sekä omavalvontanäytteiden määrästä riippuen 1-2 elintarvikenäytettä jokaisella suunnitelmallisella tarkastuskäynnillä. Näytteistä suoritetaan suppea laatututkimus (aistinvarainen laatu, hygieeninen laatu ja suolapitoisuus). Tämän lisäksi valvontaviranomainen voi ottaa laitoksista tarkastuskäynneillä vuoden aikana 2-4 näytettä tuotantoympäristöstä tai tuotteista *Listeria monocytogenes* -bakteerin määrittämiseksi tai muihin vastaaviin tutkimuksiin. Toimija maksaa näytteiden analysoinnista aiheutuvat kustannukset.

3.9.2 Muut elintarvikevalvonnan kohteet

Näytteenotto suunnataan pääasiassa sellaisiin kohteisiin, joissa valmistetaan elintarvikkeita tai muuten käsitellään pakkaamattomia elintarvikkeita. Omavalvonnan toimivuuden mukaan elintarvikevalvonnan kohteesta voidaan ottaa vuoden aikana 1-4 näytettä ja suorittaa soveltuva hygieeninen laatututkimus (tyypillisesti aistinvarainen arviointi ja enintään neljä eri mikrobianalyysiä) tai kemiallinen perustutkimus (esim. suolapitoisuus ja paistorasvan laatu). Toimija maksaa omavalvonnan valvontaa varten otettujen näytteiden analysoinnin.

3.9.4 Muu näytteenotto

Muuta näytteenottoa suoritetaan tarvittaessa. Tällaisia ovat esimerkiksi asiakasvalitusten yhteydessä otettavat näytteet, mahdolliset ruokamyrkytyspäilynäytteet, viranomaisen omat kartoitustutkimukset sekä kansalliseen salmonella- ja vierasainevalvontaan liittyvät näytteet.

3.10 Ennalta suunnittelemaan valvonta

Kotkan ympäristöterveydenhuollon elintarvikevalvonta toimii aktiivisesti ja vuorovaikutuksessa toimijoiden, sidosryhmien ja kuntalaisten kanssa. Eri tahoilta tulleiden yhteydenottojen perusteella tehdään tarvittaessa elintarvikevalvonnan alan tarkastuksia, osallistutaan yhteistyöpalaveriin, annetaan esimerkiksi lausuntoja tai ohjeistusta ja neuvontaa. Yhteydenottojen perusteella tehtävien tarkastusten sisältö määräytyy kulloinkin tapauskohtaisesti. Tarkastukseen johtavat asiat tulevat vireille esimerkiksi kuluttajavalitusten, muiden viranomaisten (mm. Ruokavirasto ja AVI) ja ruokamyrkytyspäilyjen myötä. Äkilliset, ennalta suunnittelemat työt pyritään aina priorisoimaan mahdollisuuksien mukaan. Näissä tarkastuksissa noudatetaan alla esitettyä ohjeistusta koskien menettelyä ja osa tarkastuksista on maksullisia (taulukko 7).

Taulukko 7. Ennalta suunnittelemtomien tarkastusten yleisimmät syyt ja menettelytavat.

Tarkastuksen syy	Menettely
Valitus tai ruokamyrkytyspäily	Kuluttajavalitusten takia valvontakohteisiin voidaan tehdä suunnitelman ulkopuolisia tarkastuskäyntejä. Tarkastuksen suorittaminen riippuu valituksen laadusta. Tarkastus on toimijalle maksuton. Ruokamyrkytyspäilyssä toimitaan vakioidun menettelyn mukaisesti. Epäily johtaa käytännössä aina tarkastukseen ja näytteenottoon. Toimenpiteet ovat toimijalle maksuttomia.
Säännösten vastainen toiminta tai epäily siitä, lisätietojen hankkiminen	Elintarvikemääräysten noudattamatta jättämisestä koituu seuraamuksia. Jos elintarvikealan toimija ei ryhdy tarvittaviin toimenpiteisiin elintarvikemääräysten täyttämiseksi, eivätkä muut valvontatoimenpiteet toimijan velvoittamiseksi ole riittäviä, käytetään elintarvikevalvonnassa hallinnollisia pakkokeinoja (esimerkiksi kieltoja tai keskeyttämisuhkaa). Niiden noudattamista valvotaan tarkastuksin. Valvontaviranomaisen tekemät tarkastukset ovat tällöin toimijalle maksullisia. Suunnitelman ulkopuolisia tarkastuksia voidaan tehdä myös viranomaisen aloitteesta, jos on syytä epäillä elintarvikemääräysten vastaista toimintaa harjoitettavan tai saatujen tietojen perusteella tarkempi riskinarvio on tarpeen ja tätä varten tarvitaan lisätietoa ja -havaintoja.
Tarkastus viranomaistodistuksia tai lausuntoja varten	Elintarvikevalvonnan todistuksia ja niihin verrattavia asiakirjoja, kuten elintarvikkeiden vientitodistus tai lausunto elintarvikkeen käytettävyydestä, laaditaan tilauksesta. Tällöin suoritetaan aina vähintään asiakirjojen tarkastus. Tarkastukset ovat toimijalle maksullisia.
Toimijan pyyntö	Tiloja voidaan tarkastaa toimijan pyynnöstä tarkastajan harkinnan mukaan, kun toiminta on vasta suunnitteilla ja toimija haluaa selvittää soveltuvatko tilat elintarvikehuoneistotoimintaan. Tarkastukset ovat toimijalle maksuttomia.

3.2 Liikkuvat elintarvikehuoneistot

Liikkuvia elintarvikehuoneistoja käyttävät elintarvikealan toimijat tiedottavat saapumisesta valvontaluueelle. Näiden tiedonantojen perusteella ympäristöterveydenhuollon palveluyksikkö tietää mitä elintarvikevalvonnan alaista toimintaa valvonta-alueella suoritetaan. Tiedottamiset otetaan vastaan

ja arvioidaan päällisin puolin. Jos jokin tiedottamisessa herättää epäilyksen erityisen riskialttiista toiminnasta tai elintarvikemääräysten toteutumattomuudesta, voidaan tiedottamisen perusteella tehdä tarkastus. Tarkastuspyyntöjä voi tulla myös muista valvontayksiköistä, jolloin kohteet pyritään tarkastamaan. Tarkastuksia voidaan tehdä myös satunnaisesti pistokokeena.

4 Terveydensuojelu

Terveydensuojelun päätavoitteena on ylläpitää ja edistää väestön terveyttä. Elinympäristön terveyshaittoja pyritään ennaltaehkäisemään, vähentämään ja poistamaan. Kunnan tekemä terveydensuojeluvalvonta perustuu terveydensuojelulakiin (763/1994), terveydensuojeluasetukseen (1280/1994) ja asetukseen asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista (545/2015).

Talousveden valvonta perustuu aiempaa suuremmissa määrin toiminnanharjoittajien ja valvonnan yhteistyössä tekemään riskinarviointiin ja riskien hallintaan. Myös EU:n juomavesidirektiivin toimeenpanon myötä riskiperusteisuus korostuu. Riskinarviointityötä tullaan edelleen jatkamaan toiminnanharjoittajien kanssa vuonna 2026.

Säteilylain (859/2018) mukaisesti kunnan terveydensuojeluviranomainen valvoo myös talousveden radioaktiivisuutta sekä asuntojen ja muiden oleskelutilojen sisäilman radonpitoisuutta. Myös solariumien tarkastaminen kuuluu kunnalle.

Uimavesiä puolestaan valvotaan uimahalleihin, kylpylöihin ja uimarantoihin liittyvien asetusten (315/2002, 354/2008 ja 177/2008) nojalla.

Kodin yhteydessä sijaitsevia liiketiloja tarkastetaan, mikäli kulku voidaan järjestää muun kuin asumiseen käytetyn tilan kautta ja rikkomatta pihan kotirauhaa. Kohde ei siis kuulu kotirauhan piiriin, mikäli sinne on erillinen sisäänkäynti tai mikäli tiloja ei käytetä vakituiseen asumiseen. Kodeissa sijaitseviakin valvontakohteita koskee ilmoitusvelvollisuus ja kohteiden tiedot talletetaan tietokantaan. Mikäli toiminnasta epäillään aiheutuvan terveyshaittaa, voidaan tarkastus tehdä kunnan terveydensuojeluviranomaisen kirjallisella määräyksellä. Tarkastus on mahdollista tehdä myös toimijan erillisestä pyynnöstä.

4.1 Valvontakohteet

Terveydensuojelulain mukaiset suunnitelmallisen valvonnan kohteet kuuluvat joko luvanvaraisuuden tai ilmoituksenvaraisuuden piiriin. Toimijan tulee tehdä hyvissä ajoin ennen toiminnan aloittamista viranomaiselle terveydensuojelulain 13 tai 18 a §:n mukainen ilmoitus tai 18 §:n mukainen hakemus. Ilmoitukset pääsääntöisesti vain käsitellään tai niistä voidaan tarvittaessa tehdä päätös. Hakemuksista viranomainen tekee käsittelyn myötä päätöksen. Tämän jälkeen kohde tulee suunnitelmallisen ja säännöllisen valvonnan kohteeksi. Mikäli toiminta ei kuulu ilmoitusvelvollisuuden piiriin eikä sitä valvota suunnitelmallisesti, tehdään tarkastuksia vain valitusten perusteella (esimerkiksi teatterit, kirkot, kokoontumis- ja juhlahuoneistot ja niiden yhteydessä olevat saunat) tai pyynnöstä (esimerkiksi asunnot ja laivat).

4.2 Valvontakohteiden riskinarviointi

Riskinarviointi perustuu vuonna 2026 toiminnan aiheuttamiin terveysuhkiin tai valvottavan tilan olosuhteisiin, joista voi aiheutua terveyshaittaa. Merkittäviä tekijöitä riskinarvioinnin kannalta ovat:

- altistuvien ihmisten määrä ja käyttäjäryhmät (lapset, nuoret, vammaiset, sairaat)
- altistavan tekijän vaarallisuus (taudinaiheuttaja, myrkyllisyys)
- altistuksen kesto ja / tai toistuvuus (vakituinen ja tilapäinen oleskelu)
- erityiskohde, johon ei ole olemassa valvonnan ohjetta tai käytäntöä
- aikaisemmat valvonnan tulokset, korjaavien toimenpiteiden toteutus

- onko toiminta ilmoitus- tai hyväksymispäätöksen mukaista
- tiedottaminen ja varautuminen häiriötilanteisiin
- muut mahdolliset terveyshaittaa aiheuttavat tekijät

Tarkastustiheyteen vaikuttavat myös huoneiston tai tilan olosuhteet, rakenteet ja kalusto (varustelutaso, rakenteiden kunto ym.), toiminnanharjoittajan asiantuntemus ja toimintatavat (hygienia- ja turvallisuus, omavalvonta). Tarkastustiheys määritetään kullekin toiminnalle erikseen. Ohjeellisista tarkastustiheyksistä voidaan poiketa laskemalla tai nostamalla tarkastustiheyttä.

Talousvesilaitokset suorittavat riskinarvioinnin yhdessä terveysvalvonnan kanssa. Terveysvalvonta tekee päätöksen, jossa riskinarviointi hyväksytään. Riskiluokka määräytyy talousvesikohteissa toiminnan laajuuden mukaan.

4.3 Tarkastussuunnitelma

Valvontayksikössä tarkastustiheydet pohjautuvat Valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman (2025-2028) suositeltuihin tarkastustiheyksiin sekä oppilaitosten osalta lisäksi valtioneuvoston asetuksen 380/2009, 12 §. Oppilaitokset tarkastetaan pääsääntöisesti viranomaisyhteistyössä.

Toiminnanharjoittajan tekemän ilmoituksen tai hakemuksen perusteella arvioidaan, onko ensimmäinen tarkastus tehtävä välittömästi, mahdollisesti jo ennen toiminnan aloittamista. Tarkastustiheys sekä ensimmäisen tarkastuksen arvioitu ajankohta viestitään toiminnanharjoittajalle ilmoituksen käsittelyn yhteydessä. Ensimmäisen tarkastuksen jälkeen tarkastukset tehdään suunnitelman mukaisesti, perustuen riskinarviointiin.

Terveydensuojelulain mukaisen tarkastuksen tavoite on selvittää, aiheutuuko valvottavasta toiminnasta terveyshaittaa tai esiintyykö kohteessa sellaisia tekijöitä ja olosuhteita, joista terveyshaitta voi aiheutua, ja antaa haitan estämiseksi ja tilanteen korjaamiseksi tarpeelliset ohjeet ja määräykset. Tarkastukseen liittyy tavallisesti aistinvaraista tarkastelua ja arviointia sekä mittauksia ja näytteenottoa jatkotutkimuksia varten. Tarkastukset tehdään pääsääntöisesti sopimalla tarkastusaika ennakolta. Tarkastuksesta ilmoittaminen ei saa kuitenkaan vaarantaa tarkastuksen tarkoituksen toteutumista.

Jokaiselle terveydensuojelulain mukaisesti suunnitelmallisesti valvottavalle toiminnalle tehdään tarkastussuunnitelma. Julkiseen valvontasuunnitelmaan liitetään toimintatyyppikohtainen suunnitelma, josta käy ilmi riskiluokka, tarkastustiheys ja kuinka paljon tarkastuksia tehdään laskennallisesti vuonna 2026 (taulukko 8). Toiminnanharjoittajan pyynnöstä annetaan hänelle yksittäisen kohteen valvontasuunnitelma tiedoksi. Toimintakohtainen taulukko laaditaan vuoden 2026 alussa jotta vuonna 2025 tarkastamatta jääneet toiminnot ja tarkastustiheyksiin tehdyt muutokset voidaan huomioida.

Taulukko 8. Terveydensuojelun suunnitelmallisen valvonnan piirissä kohdetoimintojen määrät ja toimintatyyppien riskiluokitus sekä tarkastustiheys. Vuoden 2026 tarkastusten määrä on suurimmalta osin arvioitu (talousvesikohteet ja legionellaseuranta todelliset lukumäärät).

Toimintatypit	Kohde-toimintoja	Riski-luokka	Tarkastus-tiheys	Tarkastukset 2026
Kosmetologiset huoneistot ja laitokset, solarium, tatuointi ja lävistys	56	1-2	0,2-0,25	14
Lasten ja nuorten kohteet: kerhotilat, nuorisotilat ja leirikeskukset, lasten iltapäiväkerhot, lasten sisäleikkipuistot	31	1-2	0,2	6
Yleinen liikuntatila	37	1	0,2	7
Yleiset altaat	5	3	0,5-1	3
Pienet yleiset uimarannat Yleiset uimarannat (EU-uimarannat), huomattava määrä uimareita päivässä	11	2	1	11
Aamiaismajoitus sekä majoitus maatilamatkailun yhteydessä, asuntolat, yömajat, pakolaisten vastaanotto-keskukset, hostellit, kuten retkeilymajat, retkeilyhotellit, kesähotellit, huoneistohotellit, matkustajakoti / motelli, täysihoitola, hotelli, lomakeskusten ja leirintäalueiden mökit, muu loma-asuntojen ammattimainen tarjoaminen, muu majoitustoiminta	46	1-2	0-0,2	9
Ammattioppilaitos, esiopetus, korkeakoulu, lukio, muu aikuiskoulutus, muut koulut ja oppilaitokset, peruskoulu	54	2	0,3	18
Leikkitoiminta ja muu päivätoiminta, päiväkotit, ryhmäperhepäiväkotit	38	2	0,3	13
Ammatilliset perhekodit, lastenkodit, koulukodit ja nuorisokodit	11	2	0,3	4
Ensi- ja turvakodit, perhekuntoutusyksiköt, kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintakeskus, kehitysvammalaitos, muu kehitysvammaisten yksikkö (tehostettu palveluasuminen), muut yksiköt muut yksiköt (mielenterveys- ja päihdekuntoutajat: tehostettu palveluasuminen), palveluasuminen, tukiasuminen ja muut asumispalvelut	18	2	0,3	6
Sosiaalihuollon palvelut, vanhainkodit ja vastaavat	14	2	0,3	5
Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (1352/2015)	16	3	0,5-1	7
Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (401/2001)	6	2	0,5	0
Tukkuvesilaitos	1	3	1	1
Virkistystoiminta, yleisölle avoimet saunat	9	2	0,5	5
Ensisijaisten tilojen legionellaseuranta	51	-	-	2
YHTEENSÄ	404			111

Yhteen tarkastukseen varataan keskimäärin 3 tuntia, jolloin suunnitelmallinen valvonta vie näin laskettuna 40 henkilötyöpäivän resurssin. Lisäksi osa toiminnoista vaatii jälkivalvontaa. Toimintatyyppien tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan määrittelyssä on otettu huomioon suunnittelu, tarkastuksen valmistelutyöt, tarkastukseen kulunut aika sekä tarkastuspöytäkirjan laatiminen. Vuonna 2026 suunnitellaan tarkastettavaksi kahden ensisijaisen kohteen vesijärjestelmä kohteissa, jotka eivät ole muuten suunnitelmallisten tarkastusten piirissä.

Poikkeuksen ohjeellisiin tarkastustiheyksiin tekevät pienet allastilat, jotka tarkastetaan yksikön riskinarvioinnin mukaan joka toinen vuosi.

Terveysturvajärjestelmän valvontaohjelman mukaan valvotaan myös elintarvikehuoneiston käyttämää talousvettä (kun käytössä ei ole verkostovesi) sekä talousveden käyttöä osana julkista tai kaupallista toimintaa. Tällaisia toimintoja on valvonta-alueella 15 kpl, mutta niille ei ole määritetty valvontatähteyttä. Käytännössä valvonta tarkoittaa näytteenottosuunnitelman laatimista, sen toteuttamista tai toteutumisen valvontaa sekä tulosten tarkastamista.

4.4 Tarkastuksen sisältö

Kohteen tarkastukseen kuuluu:

- valmistautuminen ja asiakirjoihin perehtyminen
 - valvontakohtetta koskevat asiakirjat ja mahdolliset lupaehdot sekä markkinointi
 - mahdolliset valvontakohteelle annetut huomautukset tai määräykset
 - valvontakohteesta otettujen viranomaisnäytteiden tutkimustulokset
 - mahdolliset edellisen tarkastuksen jälkeen kirjatut valitukset tms.
- harjoitettavien toimintojen tarkastus: onko toiminta myönnetyn luvan/ilmoitetun mukaista
- tilojen tarkastus: tilojen, laitteiden ja välineiden kunnan sekä puhtauden havainnointi
- toimintatapojen tarkastus: henkilökunnan työskentelytapojen ja mahdollisten riskien havainnointi
- henkilökuntaa koskevien vaatimusten toteutuminen, mm. osaamistodistukset
- pöytäkirjan laatiminen

Tarkastuksilla keskitytään tiettyihin pääkohtiin, toimintatyyppiin mukaan (taulukko 9). Tarkastusten sisältö määrittyy pitkälti Valviran laatimien valvontalomakkeiden osa-alueiden valvontaan. Valvontakohteen tarkastuksessa voidaan kohteen eri osa-alueiden tarkastukset tehdä useammalla tarkastuskerralla, mutta pääsääntöisesti kaikkia toimintaan kuuluvia osa-alueita tarkastetaan valvontasuunnitelmaan kuuluvan tarkastuksen yhteydessä.

Taulukko 9. Terveydensuojelulain mukaisen valvonnan suunnitelmallisten tai toiminnan alkaessa tehtävän tarkastusten tyypillinen sisältö ja riskinarvioinnin erityisiä seikkoja toimintatyypeittäin.

Kaikille toimintatyypeille yhteiset asiat	aiemmin havaittujen epäkohtien korjaaminen, toiminnan ja puitteiden päätöksenmukaisuus
TsL 13 § mom. 1 kohdan kohteet	asutuksen läheisyys, asukkaiden määrä ja häiriöalttius, toiminnan jatkuvuus, melu ja muut päästöt, kemikaalien käsittely ja säilytys, jätehuollon järjestelyt, omavalvonta
Julkinen majoitushuoneisto	varustelutaso, majoitustilat, yleiset tilat, käymälät ja pesu- ja saunatilat, yleinen siisteys, siivousjärjestelyt, sisäilman laatu, ilmanvaihto (asiakasmäärät), omavalvonta
Yleinen sauna	sauna-, pesu- ja pukutilat, käymälät, ilmanvaihto, pintojen ja kalusteiden kunto, yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt (asiakasmäärät), omavalvonta
Yleinen uimahalli, uima-allas, uimala, uimaranta tai kylpylä	<u>uimahallit, kylpylät ym.:</u> allashygieeninen osaaminen, valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuminen, allasveden laatuvaatimusten täyttymisen seuranta, tulokset asiakkaiden nähtävillä, puhdistuslaitteiden toiminta ja huolto sekä omavalvonta, ilmanvaihto, yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt, sauna- ja pesutilat, kalusteiden ja pintojen kunto, jätehuolto (asiakasmäärät) <u>uimarannat:</u> rannan siivous ja jätehuolto, yleiseen käyttöön tarkoitetut käymälät ja pukutilat, tiedottaminen (veden laatu, kotieläimet, uimavesiluokitus ja -profiili), omavalvonta
Koulu tai oppilaitos	yleinen siisteys ja rakenteiden kunto, siivousohjelma ja –välineet, käymälät ja pesu- ja pukutilat, valaistus, sisäilman laatuun vaikuttavat tekijät, melu, jätehuolto, piha-alueet (oppilasmäärä), omavalvonta
Päivähoitopaikat, lasten- tai ryhmäperhepäiväkodit, esiopetustilat, ip-ryhmät	yleinen siisteys sekä rakenteiden ja talotekniikan kunto, siivousohjelma ja –välineet, käymälät ja pesu- ja pukutilat, vaatteiden käsittely, valaistus, sisäilman laatu, melu, jätehuolto, piha- ja leikkialueet (lapsimäärät), omavalvonta
Vanhainkodit, palvelutalot ja muut asumispalvelut	yleinen siisteys sekä rakenteiden ja talotekniikan kunto, siivousohjelma ja –välineet, käymälät ja pesu- ja pukutilat, valaistus, sisäilman laatu, melu, jätehuolto, piha-alueet (asiakasmäärät, omatoimisuus/hoidettavuus), omavalvonta
Kauneushoitola/ihonkäsittely tai –hoitopaikka, solarium	tilojen ja välineiden siisteys ja puhdistus, työskentelytapojen hygieenisuus, ilmanvaihto, siivousjärjestelyt, pesu- ja pukutilat, käymälät, omavalvonta, jätehuolto
Julkinen kuntosali tai liikuntatila	tilojen ja välineiden siisteys ja puhdistus, pintojen ja kalusteiden kunto, ilmanvaihto, siivousjärjestelyt, pesu- ja pukutilat, käymälät, omavalvonta, jätehuolto
Talousvettä toimittavat laitokset (vähintään 5000 käyttäjää tai yli 1000 m³ / d) STMa 1352/2015	valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuma sekä tutkimustulosten arviointi, talousvesihygieeninen osaaminen, vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus, erityistilanteisiin varautuminen, laitoksen omavalvonta, laitostilojen siisteys ja kunto, kemikaalien käyttö ja varastointi, riskinarviointi, pienemmät häiriötilanteet
Talousvettä toimittavat laitokset (vähintään 50 mutta alle 5000 käyttäjää tai vähintään 10 mutta alle 1000 m³ / d) tai muu asetuksen 1352/2015 mukainen kohde	valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuma sekä tutkimustulosten arviointi, talousvesihygieeninen osaaminen, vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus, erityistilanteisiin varautuminen, laitoksen omavalvonta, laitostilojen siisteys ja kunto, kemikaalien käyttö ja varastointi, riskinarviointi, pienemmät häiriötilanteet
Talousvettä toimittavat laitokset (alle 50 käyttäjää tai alle 10 m³ / d) tai muu 401/2001 asetuksen mukainen kohde	soveltaen samat kuin yllä toiminnan laajuus (elintarvikealan yritykset, julkinen tai kaupallinen toiminta), omavalvonta

Terveydensuojelulain mukaisia tarkastuksia voidaan tietyissä tapauksissa tehdä asiakirjatarkastuksina. Mahdollisuus asiakirjatarkastukseen on, kun ei ole edellytystä arvioida olosuhteita paikan päällä tai kohteessa käyminen ei ole mahdollista esimerkiksi kotirauhan puitteissa. Asiakirjatarkastuksen pitäisi kuitenkin vastata laajuudeltaan paikan päällä tehtävää tarkastusta.

4.5 Tarkastuspöytäkirjan laatiminen

Tarkastuksista kirjoitetaan aina tarkastuspöytäkirja, asiakirjatarkastukset mukaan lukien. Tarkastuspöytäkirja kirjoitetaan Vatissa ja lähetetään toiminnanharjoittajalle myöhemmin sähköpostitse ja/tai postitse. Tarkastuspöytäkirjaan kirjataan tarkastusajankohta, tarkastuksen suorittaja ja läsnäolijat, tarkastuksen toteuttamistapa, tarkastetut asiat, keskeiset havainnot ja johtopäätökset tarkastuksesta sekä perustelut mahdollisille kehoituksille tai määräyksille. Tarkastuspöytäkirja voi sisältää myös määräyksiä, jolloin siihen sisältyy hallintolain mukainen asianosaisen kuuleminen.

Kuuleminen ohitetaan vain, jos kyseessä on sellaisia kiireellisiä toimia aiheuttava pakkokeino, ettei kuulemista voida suorittaa.

4.6 Valvonnan painopisteet ja valvontahankkeet

Terveydensuojeluvalvonnassa noudatetaan vuonna 2026 valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman painopisteitä valvontakaudelle 2025-2028 (taulukko 10). Terveydensuojelun painopisteitä ovat valvontakaudella talousvesivalvonnan uudet sisällöt, osaaminen ja paikalliset tarpeet viranomaisvalvonnassa sekä varautuminen ja valmius.

Taulukko 10. Terveydensuojelun valtakunnallisen valvontaohjelman painopisteet ohjelmakaudella 2025-2028.

2025-2028 Terveydensuojelun painopisteet
Talousvesivalvonnan uudet sisällöt: <ul style="list-style-type: none">- tehdään yhteistyötä alueellisesti- pidetään riskienhallintasuunnitelmat ajantasaisina- ensisijaisten tilojen vesilaitteistojen riskienhallinta
Osaaminen ja paikalliset tarpeet viranomaisvalvonnassa: <ul style="list-style-type: none">- huomioidaan toiminnanharjoittajien omavalvonta ja paikalliset tarpeet sekä erityispiirteet riskinarviossa- asumisterveyden osalta ylläpidetään ja kehitetään omaa osaamista, perustetaan ohjaus ja valvonta ajantasaiseen tietoon sekä kehitetään yhteistyötä ja ennakointia
Valmius ja varautuminen terveydensuojelussa: <ul style="list-style-type: none">- häiriötilanteisiin varautuminen ja suunnitelmien päivittäminen sekä yhteensovittaminen- yhteistyön vahvistaminen hyvinvointialueen kanssa- osallistuminen valmiusharjoituksiin

Terveydensuojelun osalta vuodelle 2026 ei ole suunniteltu omia valvontahankkeita eikä myöskään yhteisiä valvontahankkeita muiden maakunnan valvontayksiköiden kanssa. Sen sijaan panostetaan terveydensuojelun painopisteiden toteuttamista, henkilöstön kouluttamista sekä ydintehtävien hoitamista.

4.7 Ennalta suunnittelemaan valvonta ja sidosryhmäyhteistyö

Terveydensuojelun osalta merkittävä osuus henkilöresursseista käytetään ennalta suunnittelemaan valvontatyöhön, kuten asuntojen ja laivojen tarkastamiseen. Suunnittelemaan työtä on lisäksi esimerkiksi ilmoitusten ja hakemusten käsittely, vesilaitosten valvontatutkimusohjelmien työstäminen, riskinarviointityöhön osallistuminen ja riskinarvioinnin hyväksyminen, sisäilmaryhmiin osallistuminen, lausuntojen antaminen, kehitystyöt, raportointi sekä erilaisiin työryhmiin ja sidosryhmiin osallistuminen. **Uusimpana sidosryhmänä on riskiasumisen työryhmä, joka pyrkii puuttumaan asumiseen liittyvissä ongelmatilanteissa, kun tilanteen ratkaiseminen vaatii eri viranomaisten yhteistyötä.** Suunnitelmaan kuulumattomia muita tarkastuksia tehdään valitusten tai muiden viranomaisten esittämien valvontapyyntöjen yms. takia.

Asuntoja tarkastetaan vuosittain kymmeniä, yleensä asukkaan tai asunnon omistajan pyynnöstä. Asunnontarkastuksella pyritään selvittämään, esiintyykö asunnossa terveyshaittaa aiheuttavia tekijöitä. Mikäli epäkohtia tai lisäselvityksen tarvetta havaitaan, tulee haitan aiheuttajan tai rakenteista vastuussa olevan tahon ryhtyä lisäselvityksiin tai toimenpiteisiin haitan poistamiseksi. Osa asunnontarkastuksista tehdään siivottomiin asuntoihin, ja näiden osalta yhteistyötä pyritään kehittämään asumisneuvojan, sosiaalityöntekijöiden sekä palotarkastajien kanssa. Asunnontarkastuksista laaditaan aina pöytäkirja ja tarvittaessa tehdään myös jälkivalvontaa.

Kotkassa myönnetään WHO:n päivitetyn kansainvälisen terveysturvallisuuden mukaisia laivojen saniteettitoimenpiteistä vapauttamistodistuksia vuosittain noin 60 kappaletta. Tarkastus ja sen perusteella myönnettävä todistus ovat tilaajalle maksullisia. Mikäli laivalla havaitaan terveyshaittoja, määrätään laiva tekemään toimenpiteitä terveyshaitan poistamiseksi.

4.8 Viranomaisnäytteet ja niiden tutkiminen

Talovesiden laadun valvontaan Kotkassa kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen 1352/2015 mukaisia vesihuoltolaitoksia ja asetuksen 401/2001 mukaisia talovesivalvonnan pieniä yksiköitä.

Kohteista otetaan talovesinäytteitä erillisten näytteenottosuunnitelmien mukaisesti (taulukko 11). Talovesiä toimittavan laitoksen näytteenottoon koulutettu henkilökunta ottaa itse myös viranomaisnäytteet. Tekopohjavesilaitos, josta vettä toimitetaan valvonta-alueelle, samoin kuin tietyt näytteenottopisteet sijaitsevat naapurikunnan Kotkan ja Pyhtään yhteistoiminta-alueen ulkopuolella. Lähes kaikki vesi- ja vesihuolto-osuuskuntien näytteenottopisteet sijaitsevat yksityistalouksissa, jotka ovat kotirauhan piirissä ja joista näytteenoton toteuttaminen on haastavaa. Viranomaisnäytteitä ottavat henkilöt on terveystarkastajan toimesta ohjeistettu näytteenottoon ja valvontatutkimusohjelmiin on laadittu näytteenottajan käyttöön kirjalliset näytteenotto-ohjeet.

Taulukko 11. Talovesien näytteenottosuunnitelma toimintatyypeittäin.

Kohde	Talovesinäytteiden lukumäärä
Talovesiä toimittava laitos tai muu ison asetuksen mukainen kohde	53
Talovesiä toimittava laitos tai muu pienen asetuksen mukainen kohde	6
Veden jakaminen osana julkista tai kaupallista toimintaa	7
Elintarvikealan yrityksen käyttämä vesi	5
Yhteensä	71

Uimavesien laadunvalvonta ja näytteenotto toteutetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (315/2002) uimahallien ja kylpylöiden allasveden valvontatutkimuksista ja laatuvaatimuksista mukaisesti. Yleisten uimarantojen uimavesien näytteenotto on STM:n asetuksessa 177/2008 (yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta) esitettyjen vaatimusten mukainen ja pienten yleisten uimarantojen STM:n asetuksen 354/2008 (pienen yleisten uimarantojen laatuvaatimuksista ja valvonnasta) mukaisesti. Talviuintipaikkojen valvonnassa huomioidaan keskusviraston ohje kirjeessä ”Talviuintipaikan uimaveden valvonta” (Dnro 6599/11.02.02.025./2009).

Yksittäisille uima-altaille että uimarannoille laaditaan kohdekohtainen näytteenottosuunnitelma, jonka mukaisesti näytteenotto toteutetaan. Näytteenotto on toiminnanharjoittajille maksullista. Allasvesien osalta terveystarkastaja suorittaa näytteenottosuunnitelman mukaisia näytteenottoja, joissa otetaan arviolta 120 näytettä (tarkentuu vuoden 2026 alussa koska näytteenottosuunnitelma tehdään edellisen vuoden kävijämäärien perusteella). Uimavesistä näytteitä otetaan arviolta 47 kappaletta (lukema tarkentuu vuoden 2026 keväällä kun on tiedossa, tuleeko valvottavien rantojen määriin muutoksia).

4.9 Muu näytteenotto

Tarkastusten yhteydessä voidaan harkinnan mukaan ottaa näytteitä mm. asunnon tai muun oleskelutilan sisäilman terveyshaitan selvittämiseksi, erilaisten talous- tai uimavesiin liittyvien valitusten tai häiriötilanteiden vuoksi tai pintojen/instrumenttien puhtauden selvittämiseksi (saunat, pesutilat, kauneushoitolat, muut ihonkäsittelyhuoneistot). Näytteenotto on menettelynä poikkeuksellinen ja pääsääntöisesti maksullinen, epidemiaselvityksiä lukuun ottamatta.

5 Tupakkalain mukainen valvonta

Tupakkalain (549/2016) tavoitteena on, että tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käyttö loppuisi. Tupakkalain mukaan kunnan tulee valvoa tupakkatuotteiden, **nikotiinipussien**, sähkösavukelaitteiden ja niissä käytettävien nikotiinia sisältävien ja nikotiinittomien nesteiden sekä poltettavaksi tarkoitettujen kasviperäisten tuotteiden, kuten yrttisavukkeiden ja vesipiippupakan, myyntiä ja muuta luovuttamista. Lisäksi valvotaan omavalvontaa koskevien säännösten,

markkinointi- ja esilläpitokieltoja koskevien säännösten sekä tupakointikieltoja ja -rajoituksia koskevien säännösten noudattamista valvonta-alueella.

Tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden vähittäis- tai tukkumyynnin aloittava toiminnanharjoittaja tekee hakemuksen sähköisen asiointikanavan kautta tai kirjallisesti. Käsittelyssä hakemus liitteenä voidaan todeta tiedoiltaan puutteelliseksi tai riittäväksi. Puutteellisesta hakemuksesta lähetetään hakijalle täydennyspyyntö. Hyväksyttävä hakemus ja sitä vastaava hyväksyttävä myyntipaikka johtavat myyntiluvan myöntämiseen. Päätös myyntiluvan myöntämisestä lähetetään myyntipaikassa esillä pidettävän myyntilupa-asiakirjan kanssa toiminnanharjoittajan hakemuksessa ilmoittamaan osoitteeseen. Päätöksestä peritään ympäristölautakunnan hyväksymän taksan mukainen maksu. Valvonnasta peritään vuosittainen valvontamaksu, jonka suuruus määräytyy myyntipisteiden sekä myytävien tuotteiden lukumäärän mukaan. Aloitusvuonna maksu peritään päätösmaksun yhteydessä sen mukaan, kuinka monta täyttä toimintakuukautta vuodessa on jäljellä. Vanhan tupakkalain voimassa ollessa myönnettyt luvat ovat edelleen voimassa. Toimijan tulee kuitenkin ilmoittaa ympäristöterveydenhuoltoon, jos toimipaikassa aloitetaan nikotiininesteiden myynti.

Toimijan tulee pitää jokaisessa myyntipisteessä esillä myyntilupa-asiakirjan lisäksi myyntikieltoilmoitus. Vähittäismyyntiä harjoittavan toimijan on laadittava STM:n asetuksen tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden vähittäismyynnistä (593/2016) mukainen omavalvontasuunnitelma, johon tulee kirjata kaikki tuoteryhmät, joita omavalvonta koskee, uusien työntekijöiden perehdytykset, ikätarkastuksiin liittyvät ongelmatilanteet ja välitysepäilyt sekä ongelmatilanteiden ja viranomaisien tarkastusten vuoksi tehdyt toimenpiteet. Omavalvonnalle tulee nimetä vastuuhenkilö ja se tulee päivittää tarvittaessa. Omavalvontasuunnitelman tulee olla myyntipaikan työntekijöiden saatavilla ja kirjauksia on säilytettävä kuluvan kalenterivuoden ja sitä seuraavan kalenterivuoden ajan.

Tupakkalain mukaan valvontayksikkö kerää maksuja myyntilupien tai ilmoituksen käsittelemisestä, myynnin valvonnasta sekä tupakointikieltojen määräämisestä asuinyhteisöön. Kaikki muu valvonta on toimijoille maksutonta.

5.1 Tarkastukset

Tarkastuksella tarkoitetaan valvontaviranomaisen säännöllisesti ja ennalta suunnitellusti tekemää tarkastusta, jossa arvioidaan valvontakohteen toiminnan ja tilojen vaatimuksenmukaisuus. Seurantatarkastukset, joilla varmistetaan annettujen ohjeiden ja määräysten toteutuminen, kuuluvat myös valvontasuunnitelman mukaisiin tarkastuksiin. Tarkastus tehdään ilmoittamatta tai sovitusti. Tarkastuksesta ilmoittaminen ei saa vaarantaa valvonnan tarkoituksen toteutumista. Tarkastuksesta laaditaan aina tarkastuskertomus, jossa mainitaan tarkastetut asiat. Tarkastuskertomus toimitetaan tiedoksi asianosaisille. Tarkastuskertomus voidaan tarvittaessa lähettää tiedoksi myös muille viranomaisille.

Tupakkalain mukaista säännöllistä valvontaa voidaan suorittaa myös muiden valvontakäyntien yhteydessä. Esimerkiksi elintarvikemyymälöihin ja kioskeihin tehdyn muun ympäristöterveydenhuollon lain mukaisen tarkastuksen yhteydessä on luontevaa valvoa myös tupakkalain perusteella tupakan myyntiä ja mainontakieltoa riittäväällä laajuudella. Tarkastetut asiat, mahdolliset havaitut epäkohdat ja noudatetut lainkohdat raportoidaan erillisellä tarkastuskertomuksella.

Tarkastukseen valmistaudutaan perehtymällä asiakirjoihin:

- luetaan valvontakohtetta koskevat asiapaperit ja mahdolliset lupaehdot
- selvitetään mahdolliset valvontakohteelle annetut aikaisemmat huomautukset tai määräykset
- huomioidaan mahdolliset edellisen tarkastuksen jälkeen kirjatut valitukset tms.

Vähittäis- tai tukkumyyntitoimintaan kohdistuvalla tarkastuksella käydään läpi kaikki seuraavat asiat tai osa niistä, riippuen tarkastuksesta siitä mitä tupakkatuotteita ja muita nikotiinia sisältäviä tuotteita toimijalla on myynnissä:

- myyntilupaan liittyvät asiat:
 - onko toimija ilmoittanut viranomaiselle myynnissä olevat tuotteet oikein, onko myyntipisteitä ilmoitettu määrä ja vastaako tuotteiden sijoittelu ilmoitettua
 - valvooko myyjä jatkuvasti tupakkalain alaisten tuotteiden ostotilannetta
 - onko jokaisessa myyntipisteessä myyntilupa-asiakirja ja myyntikieltoilmoitus

- ikärajoihin liittyvät asiat:
 - myydäänkö tupakkalain alaisia tuotteita alaikäisille
 - onko toimijalla säännöt täyttävä omavalvontasuunnitelma
 - onko omavalvontasuunnitelmalle nimetty vastuuhenkilö
 - onko myyjät koulutettu tupakkalain säännöksiin
 - toimivatko mahdolliset alle 18-vuotiaat myyjät yli 18-vuotiaan valvonnassa

- tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkaukset:
 - myydäänkö tuotteita vähittäismyyntipakkauksissa (poikkeuksena yksittäin myytävät sikarit)
 - täyttyvätkö vähittäispakkauskokoihin liittyvät säännökset
 - voidaanko vähittäismyyntipakkaus jakaa pienemmiksi pakkauksiksi
 - ovatko pakkaukset (savukkeet ja kääretupakka) materiaaliltaan ja tyyppiltään lain mukaisia
 - onko vähittäismyyntipakkauksissa suomen- ja ruotsinkieliset pakkausmerkinnät
 - onko vähittäismyyntipakkauksissa kuvalliset varoitukset
 - onko vähittäismyyntipakkauksissa ei-sallittuja merkintöjä (esimerkiksi tuotteen ominaisuuksiin, riskeihin tai päästöihin liittyviä)
 - onko mahdollisesti irrallisina myytävissä sikarit varustettu vaadituilla pakkausmerkinnöillä
 - ovatko pakkausten turvaominaisuudet sellaisia kuin pitää

- sähkösavukkeiden ja niissä käytettävien nesteiden vähittäismyyntipakkaukset:
 - myydäänkö sähkösavukkeet ja niissä käytettävät nesteet vähittäismyyntipakkauksissa
 - onko nikotiininesteen nikotiinipitoisuus korkeintaan 20 mg/ml
 - onko vähittäismyyntipakkauksissa luettelo tuotteen sisältämistä ainesosista, maininta tuotteen nikotiinipitoisuudesta ja annostuksesta, valmistajan eränumero, suositus siitä, että tuote on pidettävä lasten ulottumattomissa, suomen- ja ruotsinkieliset terveystiedot, lehtisen jossa on tietoja tuotteesta, sen käytöstä ja yhteystiedot
 - mitkä edellisistä merkinnöistä on tyhjissä sähkösavukelaitteissa tai nikotiinittoman nesteen vähittäismyyntipakkauksessa
 - onko vähittäispakkausmerkinnöissä kiellettyjä merkintöjä

- sähkösavukkeiden ja täyttösäiliöiden merkinnät:
 - onko nikotiininesteellä valmiiksi täytetyn sähkösavukkeen sekä täyttösäiliön pakkaus merkitty CLP-asetuksen mukaisesti

- poltettavaksi tarkoitettujen kasvipärisien tuotteiden vähittäismyyntipakkausmerkinnät:
 - onko pakkauksessa suomen- ja ruotsinkieliset varoitukset tuotteen aiheuttamista terveyshaitoista
 - onko vähittäismyyntipakkauksissa ei-sallittuja merkintöjä (esimerkiksi tuotteen ominaisuuksiin tai riskeihin liittyviä)

- yleiset kiellot:
 - myydäänkö vähittäismyyntipaikassa nuuskaa, purutupakkaa tai nenänuuskaa
 - myydäänkö vähittäismyyntipaikassa nikotiinestettä, jonka nikotiinipitoisuus on yli 20 mg/ml
 - myykö tai luovuttaako toimija tupakkatuotteita, sähkösavukkeita tai nikotiinestettä etäviestimien kautta
 - onko käytössä automaattisia myyntilaitteita
 - kuuluvatko tupakkatuotteet tai tupakointivälineet kanta-asiakasohjelmiin (annetaanko niistä hintahyvitystä)

- esilläpitokielto:
 - onko kohteessa esillä tupakkatuotteita, vastikkeita, sähkösavukkeita, nikotiinestettä tai tavaramerkkejä
 - voivatko asiakkaat ottaa itse edellä mainittuja tuotteita
 - jos myyntipaikassa on kuvasto tai luettelo, täyttävätkö ne vähittäismyyntiasetuksen vaatimukset
 - missä kuvastoa tai luetteloa säilytetään

- markkinointikielto:
 - onko myyntipaikassa tupakkalain alaisten tuotteiden mainoksia tai epäsuoraa mainontaa
 - onko tuotteiden esillepano mainonnallista
 - ovatko hintamerkinnot mainonnallisia
 - kohdistuuko mahdollinen mainonta lapsiin
 - onko myyntipaikassa mainonnallisia tai alaikäisiä kiinnostavia myyntikieltoilmoituksia

- jäljitettävyys
 - tuotteiden jäljitettävyyden toteutumisen valvonta toissijaisen tietovaraston avulla, jäljitettävyysmerkintä

- tuoteilmoitukset
 - tupakkalain tuoteilmoitusten hakupalvelusta tarkistetaan, onko tuotteesta tehty lain edellyttämät ilmoitukset ennen tuotteiden saattamista Suomen markkinoille

Tarkastuksilla voidaan käyttää apuna Valviran laatimia tarkastuslistoja. Mikäli tarkastuksella havaitaan epäkohtia, ohjeistetaan toimijaa. Tarvittaessa annetaan toimenpidekehoitus tai määräys. Havaituista säännöstenvastaisuuksista ilmoitetaan viivytyksettä Valviraan.

Tupakkalain 74 §:ssä on määritetty tiloja ja tapahtumia, joissa tupakointi on kielletty. Valvontaa voidaan ja on suositeltavaakin tehdä näissä kohteissa muun ympäristöterveydenhuollon yhteydessä. Mikäli epäkohtia havaitaan, voidaan kohteeseen tehdä tupakkalain mukainen tarkastuskäynti.

Tupakointikieltoja ja -rajoituksia valvotaan ravintoloissa tai ravitsemisliikkeissä, joissa on erillinen tupakointitila. Tupakointitiloja tarkastettaessa käydään läpi omavalvontasuunnitelma, jossa esitetään, kuinka tupakointitilan toimivuus varmistetaan ja kuinka tilan olosuhteita ja järjestystä valvotaan tilan ulkopuolelta. Tupakointitilan koon tulee olla suhteutettuna liikehuoneiston kokoon ja asiakaspaikkojen määrää eikä sinne saa tarjoilla. Tupakansavua ei saa kulkeutua tupakointitilan ulkopuolelle. Sisällä olevissa asiakastiloissa, joissa tupakointi on kielletty, tulee olla selkeä ja riittävän suuri tupakointikieltomerkinä. Lisäksi tulee olla selkeät opasteet tilaan, jossa tupakointi on sallittua.

Myös ulkotapahtumien tupakointijärjestelyjä valvotaan. Järjestelyistä on vastuussa ulkotilan haltija tai yleisen tilaisuuden järjestäjä. Tupakointi on kielletty ulkotapahtumissa tiloissa, joissa yleisö on paikoillaan, kuten katsomoissa. Tupakointi voidaan sallia sille varatulla alueella. Tupakointialueelle

tulee olla opasteet ja se on merkittävä selkeästi.

Muita kuin suunnitelmallisia tarkastuksia tehdään tarvittaessa valitusten tai muiden viranomaisten esittämien valvontapyyntöjen perusteella. Suunnittelemattomat tarkastukset priorisoidaan suunniteltujen tarkastusten suhteen koska näissä on epäily tupakkalain säännösten rikkomisesta.

5.2 Valvontakohteiden tarkastustiheys ja tarkastuksiin käytettävä aika

Valviran laatimassa valtakunnallisessa tupakkavalvonnan valvontaohjelmassa vuosille 2025-2028, ei ole määritetty suositeltuja, toimintatyyppikohtaisia tarkastustiheyksiä aiempaan tapaan. Toiminat, joihin ei liity suurta väärinkäytön riskiä, tarkastetaan valvontaohjelman mukaisesti neljän vuoden välein. Tarkastustiheys arvioidaan kuitenkin kohteen mukaan ja tarkastusväliä voidaan lyhentää tai pidentää. Syitä lyhennetylle tarkastusvälille voivat olla esimerkiksi omavalvonnan puutteet tai aiemmat rikkomukset. Perusajatuksena on, että valvonnan kohdentaminen riskiperusteisesti tuo vaikuttavuutta. Valvontakäynnit suoritetaan yleensä elintarvikevalvonnan yhteydessä (taulukko 12).

Taulukko 12. Suunnitelmalliset tupakkavalvonnan tarkastukset valvonta-alueen toimintoihin toimintaluokittain ja -typeittäin.

Toimintaluokka	Toimintatyyppi	Kohde-toimintoja	Tarkastustiheys	Tarkastukset 2026
Tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden myynti ja muu luovutus	Tukkumyynti (TupL)	1	0,5	0
Tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden myynti ja muu luovutus	Vähittäismyynti (TupL)	69	0,25	17
Tupakointikiellot ja -rajoitukset	Virastot, viranomaiset ja niihin verrattavissa olevat muut julkiset laitokset sekä muut työyhteisöt	9	0,25	2
	YHTEENSÄ	79		19

Riskinarvio tehdään Vatissa, johon merkitään kunkin toiminnan päivitetty tarkastustiheys. Yhteen tarkastukseen varataan aikaa 2 h, jolloin suunniteltujen tarkastusten vaatima henkilöstöresurssi on noin viisi henkilötyöpäivää. Lisäksi tehdään seurantatarkastuksia tarpeen mukaan.

5.3 Valvontaohjelman tavoite ja valvonnan painopisteet

Tupakkalain valvontaohjelman tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä Suomessa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta paikallista riskinarviota unohtamatta sekä valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään tupakkalain tavoitteita.

Tupakkalain mukaisen valvonnan painopisteet valvontakaudelle on kerrottu taulukossa 13.

Taulukko 13. Tupakkalain mukaisen valtakunnallisen valvontaohjelman painopisteet ohjelmakaudella 2025-2028.

2025-2028 Tupakkalain mukaisen valvonnan painopisteet
Savuttomat nikotiinituotteet tuotevalvonnan näkökulmasta: <ul style="list-style-type: none"> - valvotaan esimerkiksi tuotteiden nikotiinipitoisuutta, myynnissä olevia makuja, terveysvaroituksia, pakkausten ulkoasua, - ikäraja-valvonta kuten muissakin tupakkalain mukaisissa tuotteissa
Laittoman kaupan ehkäisy ja jäljitettävyyttä koskevan tiedon hyödyntäminen valvonnassa: <ul style="list-style-type: none"> - valvotaan turvaominaisuusmerkintää pakkauksissa - varmistetaan että jäljitettävyyys toteutuu (tuotteet sekä talouden toimijan omat tiedot toissijaisesta tietovarastosta) - viranomaisyhteistyön luominen ja vakiinnuttaminen
Etämyynti: <ul style="list-style-type: none"> - puututaan etämyyntikiellon piirissä olevien tuotteiden myyntiin internetin välityksellä
Mainonta: <ul style="list-style-type: none"> - valvotaan kaikkia tupakkalain mukaisia tuotteita koskeva ehdotonta markkinointikieltoa - mainonnan valvominen eri kanavissa - viranomaisyhteistyö eri tasoilla
Ehkäisevä päihdetyö: <ul style="list-style-type: none"> - osallistuminen ehkäisevän päihdetyön työryhmän työskentelyyn

Valvontayksikön omana, riskinarviointiin perustuvana painopisteenä keskitytään erityisesti nikotiinipussien myyntiin. Jokaisella suunnitelmallisella tupakkalain mukaisella tarkastuksella tarkastetaan vähintään uuden valvontatietokannan tarkastuslomakkeen mukaisesti nikotiinipusseista tarkastettavat asiat, huomioiden lainsäädännön siirtymäajat.

Lisäksi painotetaan viranhaltijoiden osaamisen kehittämistä toimintaympäristön muuttuessa. Osaamisesta pidetään huolta osallistumalla koulutuksiin ja perehtymällä ohjeistukseen.

5.4 Suunnittelematon valvonta ja sidosryhmätyöskentely

Tupakkalain mukainen valvonta sisältää myös paljon sellaista työtä, jota ei voida suunnitella etukäteen. Valvontayksikössä käsitellään esimerkiksi erilaisia myyntiin tai savuttomuuteen liittyviä rikkomuksia tai valituksia, käsitellään hakemuksia ja ohjataan toimijoita. Valvontayksikössä varataan resursseja tupakointikieltojen määräämiseen asuntoyhteisöihin voimassa olevan ohjeistuksen mukaisesti sekä neuvonnan, ohjauksen ja lausuntojen antamiseen. Lisäksi Valviralta voi tulla tarkastuspyyntöjä tai esimerkiksi tietopyyntöjä, jotka on toteutettava toimeksiannon mukaisesti.

5.5 Näytteiden ottaminen sekä tutkituttaminen laboratorioissa

Tupakkalain toteutumisen valvonnassa ei normaalisti oteta näytteitä. Valvontasuunnitelman mukaiseen tarkastukseen voidaan kuitenkin sisällyttää erityistapauksissa ilmanvaihdon riittävyyteen, tupakansavun leviämiseen ja savumäärään liittyviä mittauksia ja tutkimuksia, joista aiheutuneet näytteenotto- ja analysointikulut laskutetaan toimijalta. Myös tupakkatuotteita, tupakkajäljitelmiä ja tupakointivälineitä saatetaan tarvittaessa ottaa näytteeksi ja tutkimuksiin. Tutkimukset pyritään teettämään akkreditoituissa tai muutoin hyväksytyissä laboratorioissa.

5.6 Tupakkavalvonnan toteutumisen arviointi

Kuten muidenkin ympäristöterveydenhuollon osa-alueiden kohdalla, myös tupakkavalvonnan onnistumista arvioidaan vuosittain lautakunnalle. Toteutumista arvioitaessa lasketaan, kuinka kattavasti suunnitelma on toteutunut, kuinka paljon valvontaan on käytetty aikaa, arvioidaan projekteihin osallistumista ja resurssien riittävyyttä. Mikäli tavoitteisiin ei päästy, pohditaan syitä heikoille tuloksille.

6 Lääkelain mukainen valvonta

Lääkelain (395/1987) mukaan nikotiinikorvaushoitoon tarkoitettuja lääkevalmisteita saadaan myydä tupakanmyyntipaikoissa kunnan myöntämän luvan perusteella ja nikotiinivalmisteiden myyntiä tulee valvoa kunnan toimesta. Apteekit voivat myydä nikotiinikorvausvalmisteita ilman kunnan myöntämää lupaa eikä niitä myöskään valvota.

Nikotiinikorvausvalmisteiden vähittäismyyntilupahakemuksen käsittelystä ja vuotuisesta valvonnasta peritään maksut voimassa olevan taksan mukaisesti.

Lääkelakiin perustuvalla tarkastuksella valvotaan, että tuotteet on sijoitettu asianmukaisesti ja että ikärajoja noudatetaan myyntitapahtuman yhteydessä. Tuotteiden säilytyslämpötilojen tulee olla oikeat ja viimeisiä myyntipäiviä tulee seurata. Mikäli tarkastuksella havaitaan epäkohtia, voidaan säännösten vastainen toiminta kieltää. Tarkastukset tehdään pääsääntöisesti tupakkalain mukaisen valvontakäynnin yhteydessä.

Tarkastustiheydestä ei ole annettu valtakunnallista suositusta, joten valvontayksikkö noudattaa (taulukko 14) tupakkalain mukaisen valvontaohjelman suositeltua tarkastustiheyttä. Tarkastustiheyttä voidaan nostaa tai laskea kohteen aiemman valvontahistorian mukaan.

Taulukko 14. Nikotiinikorvausvalmisteiden myynnin suunnitelmalliset tarkastukset

Toimiala	Toimintaluokka	Kohdetoimintoja	Tarkastustiheys	Tarkastukset 2026
Lääkelaki-toimiala	Nikotiinikorvaustuotteet (vähittäismyynti)	39	0,25	10

Nikotiinivalmisteiden myynnin suunnitelmalliseen valvontakäyntiin arvioidaan käytettävän raportointiineen kaksi tuntia. Tällöin lääkelain mukaiseen valvontaan varataan kolme henkilötyöpäivää. Lisäksi hakemusten ja ilmoitusten käsittely vie työaikaa.

Nikotiinikorvausvalmisteiden valvonnan toteutuminen arvioidaan vuosittain tehtävässä toteumassa.